

Začleňování netradičních výtvarných technik do edukačního procesu v mateřské škole

Bc. Lucie Třináctá, DiS.

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Třináctá, DiS.**

Osobní číslo: **H14694**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Začleňování netradičních výtvarných technik do edukačního procesu v mateřské škole**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše o výtvarném vzdělávání dětí v mateřské škole.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výtvarných činností, netradičních výtvarných technik při práci s dětmi předškolního věku.

Vytvoření vzdělávacího programu s využitím netradičně výtvarných technik.

Ověření navržených výtvarných aktivit v prostředí mateřské školy.

Evaluace a zpracování doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BEATY, Janice J. Skills for preschool teachers. Tenth edition. Boston: Pearson, 2017, xxiv, 403. ISBN 978-0-13-376634-9.

HAZUKOVÁ, Helena. Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání. Dotisk 1. vyd. Praha: Raabe, 2011, 160 s. Komplexní metodiky jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-87553-30-5.

OPRAVILOVÁ, Eva. Předškolní pedagogika. Vydání 1. Praha: Grada, 2016, 224 s. ISBN: 978-80-247-5107-8.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. Výtvarný projev dítěte předškolního věku v jednadvacátém století. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Monografie. ISBN 978-80-244-3818-4.

VONDROVÁ, Petra. Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 156 s. ISBN 978-80-7367-329-1.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Tereza Krčíková
Ústav školní pedagogiky

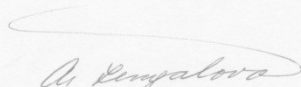
Datum zadání bakalářské práce:

11. října 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. října 2017

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.3.2018

..... Trmačba'

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je aplikačního typu. Zabývá se možnostmi začlenění netradičních výtvarných technik do edukačního procesu v mateřské škole. V teoretické části jsou vymezeny základní výtvarné pojmy, srovnány tradiční výtvarné techniky s netradičními a jsou nastíněny možnosti práce s netradičním materiálem v rámci výtvarných technik. Je vysvětlena důležitost plánování netradičních výtvarných činností a také zhodnoceno postavení v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. V praktické části je zpracován vzdělávací program, který se skládá z netradičních výtvarných aktivit zaměřených na děti předškolního věku. Soubor aktivit byl ve vybrané mateřské škole ověřen, evaluován a bylo zpracováno doporučení pro optimální využití v mateřské škole.

Klíčová slova: tradiční výtvarné techniky, netradiční výtvarné techniky, rozvoj výtvarných dovedností, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ABSTRACT

The bachelor thesis is one of the application type. The thesis focuses on the possibilities of including non-traditional art techniques into the education process in the kindergarten. In the theoretical part the basic expressions and vocabulary are established, the traditional and non-traditional techniques are compared and new ways of using non-traditional materials within art techniques are described. The importance of planning non-traditional techniques is emphasised and the positions of the above within the Framework education program of pre-school education is evaluated. In the practical part an education program is worked out. This program is composed of non-traditional art techniques focused on children of pre-school age. The set of activities has been tested in a kindergarten and evaluated and a recommendation of using this program has been prepared for using in kindergartens.

Keywords: traditional art techniques, non-traditional art techniques, development of art skills, Framework Educational Program for Preschool Education

Poděkování

Poděkování patří vedoucí Mgr. Tereze Krčíkové za odborné vedení, cenné rady a postřehy, které mi při psaní bakalářské práce poskytla. Dále děkuji vedoucí učitelce za vstřícnost a především děkuji svojí rodině za pochopení, pomoc, podporu a trpělivost, kterou mi během psaní bakalářské práce věnovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná bakalářská práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝTVARNÉ VYJADŘOVÁNÍ	12
1.1 TRADIČNÍ A NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY	13
1.2 NETRADIČNÍ MATERIÁL VYUŽÍVANÝ VE VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH	19
2 VÝTVARNÁ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	21
2.1 NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ ČINNOSTI V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	22
2.2 PLÁNOVÁNÍ NETRADIČNÍCH VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ.....	24
2.2.1 Cíle ve vztahu k plánování netradičních výtvarných činností	24
2.2.2 Metody a organizační formy ve vztahu k plánování netradičních výtvarných činností	25
2.2.3 Všestrannost učitele jako základ plánování netradičních výtvarných činností	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZAČLEŇUJÍCÍ NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY	30
3.1 CÍLE VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU	31
3.2 PŘÍPRAVA VÝTVARNĚ PODNĚTNÉHO PROSTŘEDÍ	31
4 PŘEDHLED EDUKAČNÍCH AKTIVIT	32
4.1 MUCHLÁŽ	32
4.2 FROTÁŽ	34
4.3 VÝROBA RUČNÍHO PAPÍRU.....	36
4.4 BODY – ART	38
4.5 KRESBA V MOUCE	40
4.6 PRÁCE S ODPADOVÝM MATERIÁLEM	42
4.7 EMPAKETÁŽ	44
4.8 KOMBINACE TECHNIK - LES	46
4.9 KRESBA SVÍČKOU	48
5 EVALUACE PROGRAMU	50
5.1 REFLEXE EDUKAČNÍCH AKTIVIT	50
5.2 EVALUACE VEDOUcí UČITELKY.....	57
5.3 POZITIVA A NEGATIVA VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU	63
6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	65
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	70
SEZNAM TABULEK.....	71
SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem „*Začleňování netradičních výtvarných technik do edukačního procesu v mateřské škole*“ se zabývá možnostmi začlenění vybraných netradičních technik v mateřské škole (dále MŠ). Výtvarné činnosti v MŠ jsou dětmi oblíbené, a proto je oblast výtvarné výchovy jednou z hlavních oblastí každodenní činnosti v MŠ. Výtvarné vyjadřování je jeden ze způsobů dětské komunikace, podněcuje a probouzí dětskou představivost a fantazii a působí relaxačně. Rozvoj výtvarných dovedností netradičním způsobem je jedním z důležitých témat předškolního vzdělávání, i když je často do edukace zařazován spíše doplňkově. Tato bakalářská práce ukazuje možnosti, jak výtvarné činnosti začlenit do edukačního procesu v MŠ.

Cíle bakalářské práce v teoretické rovině jsou: teoreticky definovat výtvarné vyjadřování v MŠ, popsat výtvarné techniky tradiční a netradiční, které je možné využít při edukaci dětí předškolního věku. Objasnit postavení netradičních výtvarných technik v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. V praktické aplikační rovině je cílem práce vytvořit a ověřit vzdělávací program, který začleňuje netradiční výtvarné techniky do edukačního procesu v MŠ.

Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. V první kapitole jsem se zaměřila na definování pojmů výtvarného vyjadřování, vymezení tradičních a netradičních výtvarných technik a využití netradičních výtvarných materiálů v MŠ. Druhá kapitola se zaměřuje na výtvarnou výchovu v MŠ, na postavení netradičních výtvarných technik v RVP PV a na možnosti plánování netradičně výtvarných aktivit v edukačním procesu.

Praktická aplikační část práce se zaměřuje na vytvoření vzdělávacího programu, který nese název „*Netradiční výtvarné techniky v MŠ*“. V úvodu je program charakterizován a následně jsou jednotlivé edukační aktivity popsány, tak jak byly realizovány v MŠ. Následuje vlastní reflexe jednotlivých aktivit a také evaluace vedoucí učitelky, která byla přítomna při realizaci. V závěru jsou zhodnocena pozitiva a negativa programu a zpracována doporučení pro praxi v mateřských školách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝTVARNÉ VYJADŘOVÁNÍ

„Svědectví dítěte znamená velice cenný přínos našemu poznání a nikoli našemu estetickému citění. Více než estetické kvality jde proto o navázání aktivní komunikace.“ (Roeselová, 1996, s. 14). Výtvarnou tvorbu dětí a výsledky výtvarné tvorby lze zařadit do dětské komunikace. Výsledky výtvarné tvorby mohou učitelům v mateřských školách pomoci jak při diagnostice dětí, tak v rámci každodenní komunikace a nálady ve třídě. (Hazuková, 2011). Z uvedeného vyplývá, že výtvarné vyjadřování v prostředí MŠ se váže zejména k dětské komunikaci, představivosti a jde o oblíbenou činnost dětí předškolního věku, která slouží i pro potřeby učitelek.

Základní vyjadřovací prostředky můžeme chápat jako **výtvarné prvky** a to: linie, tvar, barva, jako **výtvarné techniky**: kresba, malba, grafika a další netradiční techniky, **výtvarné nástroje** jako je tužka, pastelka, štětec, vodovky, tempery, nůžky a **výtvarné materiály** textil, přírodniny, papír, modelovací hmoty (Slavíková, Hazuková & Slavík, 2010). Hazuková (2011) nabízí další dělení vyjadřovacích prostředků vycházející z praxe a to dle toho, jak často jsou v rámci výtvarných činností v mateřské škole využívány. Výtvarné prostředky dělí do více skupin:

- Prvky výtvarné řeči – bod, linie, barva, plocha, hmota, objem, světlo, struktura.
- Vztahy mezi elementy – symetrie/asymetrie, rytmus, kontrast, harmonie, statika.
- Výtvarné symboly – významy, které divák odhaluje. Závisí na představivosti.
- Procesy tvorby – napodobení, náznak, zjednodušení, idealizování, personifikace.
- Materiálně–technické prostředky mohou být **výtvarné techniky, výtvarné instrumenty, výtvarné materiály** (Hazuková, 2011)

Výtvarné vyjadřovací prostředky se v průběhu času mění a vyvíjí. Jejich podoba je otevřená, protože dochází k ovlivňování ze strany pokroků ve vědě. V prostředí MŠ jde ale nejčastěji o klasické postupy a pak ty, které jsou navázány na moderní výtvarné umění. Děti svou měrou také přispívají ke změně postupů, přizpůsobují si je, posunují hranice a také se různě staví k materiálům. Vztah dítěte k materiálům se navíc utváří postupně, protože dítě má zprvu zájem o stopu a až později o námět (Roeselová, 2003).

Dítě předškolního věku tedy dokáže pojmenovat některé výtvarné prostředky, jako je linie, tvar, světlo, barva, struktura. Zkouší a většinou dokáže rozlišit odlišnosti, jako je tmavost, velikost, pravidelnost. Výtvarné vidění se objevuje souběžně s vnímáním. Dítě podněty odlišuje, porovnává a spojuje. S výtvarným viděním a vnímáním souvisí také

schopnost na zážitky reagovat, tzn. myslet a cítit. Dítě tedy má schopnost výtvarně vnímat smyslové vjemy a reagovat na ně, výtvarně myslet, uplatňuje různé postupy, používá různé nástroje a také se dokáže výtvarně vyjadřovat (Roeselová, 2003)

1.1 Tradiční a netradiční výtvarné techniky

Následující kapitola popisuje jednotlivé výtvarné techniky a postupy a pro přehlednost využiji dělení na tradiční a netradiční výtvarné techniky inspirované Roeselovou (2003). Mezi tradiční techniky tedy budou zařazeny – kresba, malba, grafika a prostorová tvorba a mezi netradiční výtvarné techniky pak jak jednotlivé techniky frotáž, koláž, batika, quilting, enkaustika, muchláž, tak i umělecký směr Pop-art, dále akční tvorba, ke které se řadí body – art a land – art. V rámci práce s netradičními výtvarnými technikami je vhodné zmínit se o využití netradičního materiálu přírodního a odpadového rázu.

Mezi tradiční výtvarné techniky lze obecně řadit kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu. Jde o techniky, kde jsou použity tradiční postupy:

- **Kresba** je základní lineární technika. Nejčastějším podkladem bývá papír. Využívány jsou lineární nástroje – tužka, pastelky, fixy, pero, uhel. Kresba může být upravovaná, např. lavírováním, kolorováním (Bauer, 1996). Roeselová (1996) uvádí, že jde o nejčastější a nejpřirozenější techniku nejen v období předškolního věku. Kresba má tři základní projevy: kresba z představy, kresba vyjadřující skutečnost a návrhová kresba.
- **Malba** je plošnou technikou, vyznačující se hlavně barevností. Ostré linie kresby jsou zde potírány. Při malbě je využíván dojem prostoru a objemu. (Bauer, 1996) „Vnímání, prožívání a uplatňování řeči barev tak nabývá podoby specifické neverbální komunikace, kterou se vzájemně oslovují a jeden druhému naslouchají. Charakter malířského projevu podmiňuje barevné citění dítěte vnímání výrazových hodnot barev, svobodné uplatnění barevných představ a způsob podání malby.“ (Roeselová, 1996, s. 62) Malířské počátky malých dětí jsou plné barev, které dítě vidí kolem sebe. V pozdějším věku jde o barevnost, která nejlépe vyjadřuje naladění a pocity. Individuální barevnost je pro každé dítě specifická. Je tedy důležité, aby byl učitel/učitelka v MŠ tolerantní a respektující k barevné kombinaci zvolené dětmi. Také malba se objevuje ve třech různých akcích – *malba z představy*, *malířský přepis skutečnosti* a *navrhová malba* (Roeselová, 2003).

- **Grafika** „...zaznamenává podoby okolního světa kontrastem tmavých a světlých linií, ploch a textur, jimiž nahrazuje barevnost“ (Roeselová, 2003, s. 181). U grafiky jde v širším pojetí o převádění vjemů do bodů, linií a ploch. V užším slova smyslu se převádí umělecké dílo řemeslným zpracováním, tak aby se daly vyhotovit otisky a dílo šlo rozmnožit. Klasická grafika používá pouze černou a bílou, v současné době do ní pronikají barvy. Základní způsoby tisku se dělí na tisk z výšky, z hloubky, z plochy a sítotisk (Bauer, 1996). Signály z praxe ukazují, že v rámci grafiky jsou velmi vhodné hlavně hry s rydlem, otiskování a odkrývání. Roeselová (2003) uvádí, že u grafiky je důležité volit vhodný formát. U dětí předškolního věku dle autorky platí, že čím menší formát tím lépe.
- **Prostorová tvorba** využívá hlavně hmatových vjemů. Roeselová (2003) uvádí, že dítě zaujaté tvorbou, která využívá haptiku, nepostihuje tzv. krize výtvarného projevu. Prostorový projev vychází ze tří hlavních aktivit a to z modelování (vztah k materiálu), tvarování (vztah k povrchu) a konstruování (vztah k objemu). Atraktivní je pro děti předškolního věku proměna prostoru, budování chýší, domečků, bunkrů, stavění z velkých kostek (Roeselová, 2003).

Zejména kresba a malba, otiskování a prostorová tvorba jsou v rámci edukační reality dětmi předškolního věku hojně využívané i ve spontánních činnostech. Chlapci v předškolním věku často rádi kreslí příběhy na motivy různých her a příběhů. K podpoře výtvarného vzdělávání v MŠ je velmi vhodné zřídit dětem výtvarné centrum, které je jim k dispozici. Zkušenosti z MŠ ukazují, že velkou radostí dětí je stavění z velkých dřevěných a molitanových kostek. Děti se dokáží plně soustředit a zapojit představivost a kreativitu. Při pobytu na zahradě děti využívají možnosti pískoviště, kde vytváří úžasná díla.

Za **netradiční výtvarné techniky** lze naopak považovat využití netradičních nástrojů, pomůcek, materiálů či technik. Jiných, než které jsou obvykle uváděny u tradičních či klasických postupů. V dětské výtvarné tvorbě se mohou nástroji stát prsty, dlaně, chodidla, další části těla či různé předměty denní potřeby a přírodniny. Z technik pak možné zmínit otiskování, muchláž, Quilling, enkaustika, lavírování, batika, frotáž. Podobně je to s využitím různého materiálu, jako jsou zbytky papíru, textilie, knoflíky, časopisecké barevné fotografie, prospekty, pohlednice, plastové a jiné obaly, přírodní materiály (Slavíková, Hazuková, & Slavík, 2010).

Za netradiční lze obvykle považovat též jiný pohled na tradiční techniky jako je malba a kresba. Určité ozvláštnění. Různí autoři se k tradičním a netradičním technikám staví různě. Uvádí různé dělení a používají různé definice a názvy. Netradiční výtvarné činnosti v prostředí edukační reality v MŠ mohou prostoupit do dalších témat, jako je třeba environmentální výchova.

Hazuková (2011) dělí výtvarné techniky do čtyř skupin. Jde o kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu. Neužívá tedy rozdělení výtvarných technik čistě na tradiční a netradiční. Netradiční techniky řadí spíše pod souhrnný název kombinované techniky. Také uvádí stručný přehled technik, vhodných k využití při výtvarné činnosti s dětmi předškolního věku. Podobně dělí techniky též Roeselová (1996), která ke čtyřem skupinám tradičních technik přidává skupinu dalších výtvarných technik. Tyto postupy nazývá neklasickými. Dětské výtvarné vnímání je při netradiční práci ovlivněno různými zvuky, slovy, hudbou, vůní a stává se tak nevšedním zážitkem. K propojování různých technik přistupuje Vondrová (2007). Vyzdvihuje důležitost hry a spojuje hru s výtvarnou výchovou a dětskou spontaneitou. V knihách učitelům přibližuje i výtvarné směry, aby je učitelé mohli šířit mezi děti. Dále uvádí techniky (často ty netradiční), jež jsou využitelné v předškolním vzdělávání. Rozděluje je a člení. V knize *Výtvarné techniky pro děti* je patrné členění na kresbu, malbu, akční malbu a prostorovou tvorbu. Mezi netradiční výtvarné techniky řadí jmenovitě frotáž, koláž, muchláž, výtvarné umění pop-artu, akční tvorbu, Land-art a Body-art. Akční tvorbu jako vhodnou techniku pro děti předškolního věku uvádí též Roeselová (1996). Oproti tomu Valachová (c2014) výtvarné techniky dělí do dvou velkých skupin. První skupinou jsou plošné výtvarné techniky, kde u kresby, malby a grafiky uvádí ještě i netradiční nebo nepravé techniky. Do druhé skupiny řadí plastické a prostorové výtvarné techniky, kde opět uvádí netradiční techniky této skupiny. Dále se věnuje důležitosti barvy a uvádí výčet výtvarných technik, které jsou vhodné pro využití v MŠ (Valachová, c2014).

Je patrné, že nejvíce se od výše zmíněných autorů odklání právě Valachová. Techniky dělí dle využití prostoru a různě je kombinuje a doplňuje. U výše zmíněných autorek Roeselové (1996), Hazukové (2011) a Vondrové (2007) je viditelné dělení na tradiční a netradiční. Na netradiční techniky nahlíží každá autorka z jiného úhlu. Publikace od Vondrové a Valachové stručně popisují a nabízejí výtvarné činnosti a náměty vhodné pro učitele v MŠ. K přímému využití v MŠ jsou určené stručné publikace od Vondrové a také Valachové.

„Nezvyklé způsoby práce se objevují ve třech oblastech výtvarných aktivit – ve zkoumání netradičních nástrojů, materiálů a postupů, ve tvorbě objektů a prostředí a v prožívání výtvarných akcí. Všechny vyjadřovací prostředky zřetelně prokazují své **kořeny ve výtvarném umění 20. století**:...“(Roeselová, 2003, s. 192). Do postupů netradičních výtvarných technik je třeba děti uvést. Motivace je tedy důležitou součástí. Za netradiční techniky, které zde budeme popisovat, tedy považujeme empaketáž, muchláž, koláž, frotáž, kašírování, decoupage, quilning, batiku, lavírování, enkaustiku, asambláž, dekoláž, sítotisk a je vhodné zmínit se také o akční tvorbě zejména body-art, land-art.

- **Empaketáž** – jde o techniku, kdy se výtvarný předmět nebo jeho část balí do atypického obalu. Nebo se zahaluje přírodní útvar či terén. Empaketáži se věnoval umělec Christo (Vondrová, 2007).
- **Muchláž** – využívá papír. Ten se zmuchlá a poté narovná. Ve vzniklé struktuře pak zvýrazňujeme linie a tvary dle vlastní fantazie. K muchláži je nevhodnější průklepový papír. Českým představitelem je Jiří Kolář (Vondrová, 2007).
- **Koláž** – při koláži se pracuje také často s papírem. Jde o techniku, kdy vystřihujeme nebo vytrháváme různé kousky (papír, noviny, fotografie, pohlednice). Tyto kousky pak lepíme na připravený podklad. Při koláži můžeme využít i muchláž či přírodní a odpadový materiál (Vondrová, 2007)
- **Frotáž** – tato technika využívá různých povrchů a přenosu toho povrchu na papír pomocí škrtní se nám reliéf na papíře objevuje. Jako podklad lze použít např. podrážka boty, dřevo, mince, hrubý textil, mušli, apod., ke škrtní je vhodná obyčejná měkká tužka, pastelka, pastel, uhel, rudka. K frotáži je nejvhodnější průklepový papír, ale technika se podaří i s kancelářským, krepovým či balicím papírem (Vondrová, 2007). Tuto techniku objevil německý umělec Max Ernst, který ji často kombinoval s ostatními výtvarnými technikami (Mayer, 1991).
- **Kašírování** – při kašírování se lepí vrstvy papíru (nejlépe např. novin, letáků) na sebe a vzniká nám pak něco nového. Po zaschnutí se původní věc může odstranit a nám zůstane pouze náš vyrobený tvar. Lze např. natrhané novinové proužky nalepovat na nafouklé balonky. Po zaschnutí se balonky prasknou či odlepí a výrobek z papírů nám zůstává (Lacová, 2003).
- **Decoupage** – jde o techniku, při které se tenkou vrstvou papírového ubrousku dekoruje různý povrch za pomoci lepidla. Po zaschnutí se výtvar ještě přelakuje. Tato technika se velmi hodí k renovaci a recyklaci (Mayer, 1991).

- **Quilling** – do různých tvarů a motivů se krouť a slepují kousky barevných papírů. Vzniká pak velmi barevný a plastický obraz (Lacová, 2003).
- **Lavírování** - jde o techniku vymývání. Také o rozmývání barvy štětcem namočeným ve vodě. Lavírování lze použít i pro kresbu tuší, rudkou, křídou (Bauer, 1996).
- **Batika** – původně jde o indonéskou metodu potiskování textilií za pomoci vosku a namáčení do barvy (Mayer, 1991). V současné době se textil buď vyvazuje nebo voskuje a následně barví. Vyvázaná textilie si zachová původní barvu. Barví se i v několika vrstvách (Bauer, 1996).
- **Enkaustika** – tato technika vznikla z řeckého slova, jehož překlad je zapálit, rozohnit. Malířská technika, která využívá včelí vosk či parafin. Barvy se rozpálí a je třeba je udržovat v tekutém stavu. Jde o velmi starou techniku, z dob před Kristem (Bauer, 1996) V prostředí mateřské školy lze malovat na dřevěné destičky a to pomocí malé žehličky, na kterou se nanáší např. klasické voskovky. Žehličkou pomocí rozpálených barev vytváříme obrazy.
- **Asambláž** – při této technice vzniká trojrozměrné výtvarné dílo. K tvorbě jsou využívány různé všední předměty nevýtvarného rázu. Ty se skládají, lepí a sestavují do kompozic a konstrukcí. Významní představitelé jsou Pablo Picasso a Marcel Duchamp (Mayer, 1991; Beard, 2012).
- **Dekoláž** – při dekoláži nalepíme několik vrstev plakátů na podklad a toto poté můžeme výtvarně upravovat a do plochy zasahovat – řezat, odtrhávat, zvýrazňovat. Objevitelem této techniky je Mimmo Rotella, jeden z představitelů pop-artu (Vondrová, 2007).
- **Sítotisk** – „Je to nejmladší tisková technika užívaná v umělecké grafice i v průmyslu.“ (Bauer, 1996, s. 194). Tato technika umožňuje tisk na různý materiál – sklo, kůži, textil, dřevo, plastické hmoty. Charakter tisku je plošný a byl tedy často a hojně využíván v průmyslu (Bauer, 1996). Tato technika dětem přinese velmi zajímavou zkušenost. Dětem lze snadno ukázat techniku tisku a protlačování barvy na papír přes jemné síto. Toto síto má některé části zakryté lakem. Můžeme si tedy „vytisknout“ co se nám líbí (tvary, písmena, číslice). Sítotiskem vytvářel svá díla umělec Andy Warhol (Vondrová, 2007).
- **Akční tvorba** – neboli akční malba je určitá forma abstraktního umění. Jde o malbu rychlou, silnou a impulzivní. Často je barva rozstříkována přímo na plátno. Hlavním představitelem je Jackson Pollock (Mayer, 1991; Beard, 2012). Základem

tohoto uměleckého tvoření je akce, prožitek, soustředění se na průběh nikoli na konečnou podobu díla. Důležitý je proces tvorby a jeho záznam. (Vondrová, 2007).

- **Land-art** - je styl umění, které využívá přírodní elementy. Vzniklo jako reakce proti vzrůstající komercializaci v umění. Občas umělci přenáší přírodu do muzeí a galerií, ale většinou jde o tvorbu přímo v přírodě zaznamenanou fotografií (Beard, 2012). Touto technikou je nejlepší zabývat se v létě či na počátku podzimu. K land-artu se často přiřazuje technika empaketáž. Mezi hlavní představitele patří Jan Dibbets a Richard Long (Vondrová, 2007). Land-art lze v prostředí mateřské školy propojit s environmentální výchovou a činnostmi ve venkovním prostředí. Ann Watts (2013) uvádí, že dítě se ve venkovním prostředí dokáže uvolnit a hluboce vtáhnout do činnosti, kdy nevnímá své okolí. Děti mohou v přírodním prostředí objevovat a zkoumat, což podporuje všestranně rozvoj dítěte. Aktivní učení pomáhá při koncentraci a zapamatování. Připomíná využívání přírodních materiálů a samotné přírody k různorodé tvorbě dětí nejen při výtvarných činnostech (Watts, 2013).
- **Body-art** – používá tělo a jakékoli jeho části jako výtvarný materiál či výtvarný prostředek. Tento umělecký směr se rozšířil během šedesátých a sedmdesátých let také jako odraz genderových rozdílů ve společnosti. Mezi zahraniční představitele patří Marina Abramovič a Zhang Huan (Beard, 2012). Tělo či jeho části tedy můžeme jakkoli a kamkoli otisknout. Lze otiskovat do malby, sádry, můžeme použít např. staré oblečení, které natřeme barvou a teprve poté otiskujeme. Takto tvořili např. čeští výtvarníci Rudolf Němec, Dalibor Chatrný či Adriena Šimotová (Vondrová, 2007).

V prostředí MŠ se často pracuje s koláží, frotáží, kreslí a maluje se netradičními pomůckami, experimentuje se s barvou (např. rozfoukávání), lavírováním či kolorováním. Ze zkušeností se v praxi využívají základní grafické činnosti jako je otiskování, dokreslování či odkrývání a intuitivně jsou využívány prvky land-artu a body-artu.

1.2 Netradiční materiál využívaný ve výtvarných činnostech

Práce s netradičním materiálem, jako je např. odpadový a přírodní materiál se v prostředí MŠ přímo nabízí. Činnosti s odpadovým materiálem zasahuje do environmentálního vzdělávání, kde pojítkem je prostředí, ve kterém žijeme. Toto propojení je možné např. u Land-artu. Propojení odpadového materiálu s výtvarným uměním vyžívá např. **Pop-art**. Umělecký směr, který často využívá odpadový či zbytkový materiál. (Vondrová, 2006). Jde o jeden ze směrů výtvarného umění, který se objevil koncem padesátých let dvacátého století. Pop-art ruší hranice mezi realitou a klasickým uměním. Zaměřoval se na reklamy, komiksy, inzeráty, fotografie, plakáty, které byly lidem běžně dostupné. Pop-art je umělecký směr, který se snaží odhalit masovost, nesmyslnost konzumu, hlučnost světa reklamy a komerce. (Shanes, 2009).

Pop-artisté dokázali pozvednout běžné věci do roviny umění. Využívali netradiční a zbytkový materiál spolu s netradičními technikami, jako jsou koláž, dekoláž, asambláž, sítotisk, komiks a tyto techniky různě kombinovali. Vznikali díla na motivy výkladních skříní, plechovek jídla, plakáty a portréty. Mezi výrazné osobnosti pop-artu patří: Andy Warhol, Robert Rauschenberg (kombinovaná malba), Daniel Spoerri (asambláž), Claes Oldenburg (muchláž), Jime Dine, Richard Hamilton (koláž) a další. Při pop-artové tvorbě je třeba schraňovat odpadové materiály a nefunkční předměty často ve velkém předstihu. (Vondrová, 2007). Mezi představitele Pop-artu se řadí i Salvátor Dalí a Pablo Picasso (Shanes, 2009).

Při tvorbě s odpadovým materiálem se děti v mateřských školách nejčastěji setkávají s **papírem, plastem a látkou**. Velmi oblíbené a často využívané jsou **přírodniny** nasbírané samotnými dětmi.

Papír, se kterým přicházíme do styku každý den a který má pro nás hlavně užitkovou hodnotu a funkci je skvělým materiálem k tvorbě. Jde o materiál velmi tvárný, pevný, drsný, tvrdý, vlnitý, měkký. Je tedy velmi citlivý na jakýkoli zásah. Papír umožňuje dětem konstruovat do různých tvarů, lze zmuchlat a znovu narovnat, což je prakticky využitelné v technice muchláž. Papír lze stříhat, trhat, tvarovat, gumovat, psát na něj, dokonce se z něj dá vyrábět kaše, se kterou se dá dále pracovat (Ťuláková, 2011).

Při tvorbě s odpadovým materiálem může učitelka děti snadno zapojit i v oblasti environmentálního vzdělávání. Lze si názorně i prakticky vyzkoušet postup při výrobě

recyklovaného papíru. Děti mohou bádát po původu papíru a nabízí se možnost s papírem experimentovat.

Při seznamování dětí s uměním a konkrétně s výtvarným uměním, lze těchto netradičních výtvarných technik využít. Další vzdělávání učitelky a její profesní i osobní rozvoj, předávání výtvarných postupů a znalostí dětem předškolního věku, usnadňuje. Je třeba ukázat dětem, že tvořit se dá prakticky z čehokoli. K tomuto účelu je vhodné vytvořit ve třídě prostor, kde děti mohou výtvarně experimentovat, tvořit a objevovat.

2 VÝTVARNÁ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Je třeba mít na paměti, že výtvarná výchova a vzdělávání má v rozvoji kulturních a intelektuálních schopností zásadní úlohu. Při činnostech v MŠ nejde primárně o důsledné naučení se postupu té konkrétní techniky, ale o možnostech celkového vnímání a vyjadřování (Slavíková, Hazuková & Slavík, 2010). Vzdělávání v oboru výtvarné výchovy má děti rozvíjet a naučit je vyjadřovat se různými prostředky a umět se vcítit a uvědomovat si vlastní reakce (Roeselová, 2003). Dle Hazukové (2011) je cílem výtvarného vzdělávání v MŠ to, aby si děti osvojily základní výtvarné dovednosti, aby se seznámily s různými výtvarnými technikami. Důležité je též bezpečné zacházení s materiály a nástroji. Také je vhodné děti seznámit s netradičně výtvarnými technikami. Tyto netradiční techniky v pozdějším věku pomáhají k překlenutí výtvarných krizí. Výtvarnou tvorbu v MŠ lze rozčlenit do několika skupin. Jako ty nejběžnější zmiňuji explorační tvorbu, kdy děti získávají poznatky, pokusy, výtvarné hry, volná tvorba a různé akce, propojující další vzdělávací oblasti – třeba vynášení Morany, stavění máje, masopustní veselí, probouzení stromů, výstavy (Hazuková, 2011).

Vondrová (2007) se také zmiňuje o šablonách, které učí děti trpělivosti, přesnosti soustředění pozornosti na jednu činnost. Děti mají mít šablony volně dostupné v rámci výtvarného centra. Lze je využít i pro rozvoj citu kompozice, barevného cítění, k rozvoji předmatematických představ a technických dovedností jako je obkreslování, lepení, stříhání, trháání, tvary. (Vondrová, 2007)

Dostupná škála knih s různými výtvarnými náměty, které jsou využitelné v MŠ, svádí k nahodilosti zařazování výtvarných činností. Autoři varují před samoučelným využitím techniky. Učitelé v MŠ by tedy měli výběr námětu, techniky, metod i formu volit na základě zvážení více faktorů. Děti by měly mít prostor k samostatné činnosti a volbě v rámci ranních a odpoledních her. Hazuková (2011) se přiklání k tomu, že hlavní vzdělávací výtvarná činnost má být plánovaná a smysluplná. Oproti tomu, Roeselová (1996) dává dětem více prostoru k vyjádření se a volnému výběru techniky. Hovoří také o tom, že dostupné výtvarné náměty edukaci usnadňují, jen je třeba kvalitního a rozumného výběru. Podobně smýšlí též psycholog Jaromír Uždil (2002), který odmítá jakýkoli zásah dospělého do dětského výtvarného projevu a Stehlíková Babyrádová (2014), která říká, že: „Ideálním prostorem pro spontánní i motivovaný výtvarný projev předškolního dítěte by byl stále ote-

vřený ateliér vybavený základními výtvarnými nástroji a materiály,...“ (Stehlíková Babyrádová 2014, s. 71).

2.1 Netradiční výtvarné činnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Vzdělávání ve výtvarné oblasti je důležitou součástí rozvoje osobnosti dítěte. Integrovaným pojetím vzdělávání dětí předškolního věku, které stanovuje RVP PV, mohou učitelé probrat vzdělávací témata z více pohledů – hudebního, pohybového, výtvarného, tanečního, či v rámci komunikačních dovedností. Není třeba omezovat se pouze na prostor ve třídě, ale je možnost činnosti přenést i do venkovního prostoru. Autorka propojuje veškeré výtvarné činnosti s RVP PV a začleňuje do vzdělávání též současné umění a popisuje hlavní výtvarné cíle. Neopomíná též motivaci a učitelům nabízí konkrétní tradiční i netradiční výtvarné techniky, doporučuje náměty, organizační formy práce, možnosti, kde brát inspiraci a co přesně s dětmi dělat (Vondrová, 2005). Signály z praxe naznačují, že velmi častým zdrojem inspirací pro učitele ve školce je internet či minulá zkušenost. Návrat ke knihám a hledání v nich je obecně zdlouhavější. Výtvarné činnosti jsou často spíše doprovodné.

RVP PV je kutikulární dokument státní úrovně, ze kterého je nutné vycházet při tvorbě ŠVP pro konkrétní MŠ. ŠVP si každá MŠ tvoří sama a tak je ponechán prostor pro učitele. Je možné výtvarné činnosti začlenit do ŠVP předem. Povinnost ŠVP obnovovat dává školám možnost vývoje a zaměření. Vzdělávací obsah je rozdělen do pěti oblastí. Každá oblast je dále rozdělena na dílčí vzdělávací cíle, vzdělávací nabídku, očekávané výstupy a rizika. Vzdělávací nabídka je v rámci oblastí formulovaná ve vztahu k výtvarnému vzdělávání obecně:

- **Dítě a jeho tělo** – oblast zaměřená na rozvoj pohybových a manipulačních dovedností (Smolíková, 2004). Nabízí se prostor pro akční tvorbu, modelování, vytrhávání, pro Body-art, Land-art a Pop-art, smyslové hry, konstrukce. S dětmi lze obtiskovat vlastní tělo, kreslit venku v přírodě. Ke kresbě a malbě lze využívat přírodniny či části vlastního těla. K modelování a konstruování velkých kostek, hlíny, modelovací hmoty.
- **Dítě a jeho psychika** – tato oblast je rozdělena do dalších tří podoblastí Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a Sebepojetí, city a vůle. Oblast rozvíjí osobnost dítěte a jeho vyjadřovací schopnosti.

Pokud ji propojíme s netradičními výtvarnými technikami, lze použít prakticky cokoli, pokud si činnost správně naplánujeme. Je třeba dát dítěti dostatečný prostor a možnost zapojit fantazii. Z netradičních technik mohou učitelé použít například koláž, muchláž, empaketáž, asambláž, odkrývání, quiling, práce s odpadovým a přírodním materiálem, Pop-art, frotáž, batika či kašírování.

- **Dítě a ten druhý** – zde by se měli učitelé zaměřit na kooperaci, spolupráci a vztah dítěte k druhému dítěti či dospělému. Lze tu tedy otevřít prostor pro projektovou výuku, kooperativní výuku, skupinovou práci či práci ve dvojicích. Děti mohou tvořit velké koláže, při kterých lze použít různých technik či materiálu, vytvářet si různé třídní erby, znaky, batikovat. Lze využít výtvarných her, výroby dekorací.
- **Dítě a společnost** – oblast sociálně – kulturní, nabízí možnost seznámit děti s kulturou a světem kolem nás. Lze si hrát na různá povolání, na malíře a umělce, kde děti seznamujeme s výtvarným uměním v Evropě, ale i jinde na světě. Můžeme zde vyrábět různé netradiční hračky, masky. K tvorbě lze využít různých materiálů každodenní potřeby. Utváření vztahu k uměleckým a kulturním hodnotám můžeme podpořit návštěvami galerií, výstav, putováním za uměleckými díly v okolí MŠ.
- **Dítě a svět** – tato oblast je v RVP PV pojata environmentálně. Důležité je utváření vztahu k životnímu prostředí, uvědomování si našeho vlivu na něj. V této oblasti můžeme využít Pop-artu, můžeme chodit s dětmi po okolí a pozorovat změny v přírodě. Pracovat s odpadovým materiálem a také s přírodninami. Můžeme dětem ukazovat, že odpadový materiál nemusíme vždy vyhodit do koše, lze třídit, či s ním dále pracovat. Děti si mohou vytvářet netradiční malby a kresby našeho světa i vesmíru, změn v přírodě. Učitel/učitelka v MŠ může dětem rozšiřovat povědomí o různých kulturách a národech. Děti si mohou sami zorganizovat vlastní výtvarnou výstavu (Smolíková, 2004).

Netradiční výtvarné techniky nejsou v RVP PV konkrétně formulovány. Výtvarná činnost se objevuje v obecné rovině, prolíná se všemi oblastmi a záleží na každém učiteli, jakou činnost, jakým způsobem, dětem připraví. Při práci s dětmi v rámci netradičních výtvarných technik lze využít nápaditosti, tvůrčích schopností učitele i dětí, barevnosti či netradičními pomůckami jako jsou – prstové barvy na podklad jiný než je papír nebo kresba vyškrabáváním, kresba dřívky, svíčkou.

2.2 Plánování netradičních výtvarných činností

Hazuková (2011) uvádí, proč je vlastně důležité plánovat. Tvrdí, že mnohaletým problémem přípravy a reálné činnosti učitelky v MŠ, nejen ve výtvarných činnostech, je nahodilost a izolovanost. Při nahodilém využívání výtvarných činností nedochází k propojování a uvádění do souvislosti v dospělém věku. Jistou cestou jak toto negativum omezit je výtvarnou činnost v MŠ plánovat. Toto ale může být pro značnou část učitelů záležitostí téměř obtěžující. Další z možností je celoroční plán výtvarných činností začleněný do ŠVP s konkrétními cíli a postupy nebo tvorba měsíčních plánů.

V prostředí MŠ se výtvarné techniky často kombinují a jsou přizpůsobovány věku a schopnostem dětí. Je důležité, aby plánované činnosti děti maximálně rozvíjely. K tomu je zapotřebí kompetentní a vzdělaný učitel/učitelka. Také je důležité, aby si děti na různé výtvarné techniky zvykaly a postupně je automatizovaly. Nesmíme ani zapomenout na práci s malou skupinou dětí, kde je možné, aby učitel/učitelka vycítila, kdy dítě potřebuje pomoc a sdílení (Roeselová, 2003).

Při plánování netradičních výtvarných činností, je třeba vycházet ze základních didaktických kategorií. Nemalý vliv na plánování činností má i osobnost a následné vzdělávání učitelů a jejich znalost dětského výtvarného a kognitivního vývoje. Při plánování činností tedy potřebujeme stanovit jasný cíl, metody, zvolit vhodnou organizační formu, musíme znát prostředky a pomůcky, které budeme potřebovat. Neopomenutelná je též znalost skupiny dětí a specifík jejich výtvarné tvorby a vývoje. U výtvarných činností je vhodné, aby si učitel postup sám vyzkoušel a znal. Důležitá je srozumitelná komunikace.

2.2.1 Cíle ve vztahu k plánování netradičních výtvarných činností

Cíle jsou v RVP PV formulovány ve čtyřech různých kategoriích. Jako rámcové cíle neboli záměry předškolního vzdělávání, jako klíčové kompetence neboli výstupy, kterých dítě dosahuje, jako dílčí cíle a dílčí výstupy (Smolíková, 2004). Dílčí cíle formulované u jednotlivých oblastí se vztahují k celé oblasti a směřují ke klíčovým kompetencím. Souvisí to s nutností vzdělávat děti předškolního věku integrovaně. Při plánování konkrétních činností je tedy vhodné pracovat s co nejužšími cíli, které si pak můžeme v praxi ověřit.

Vondrová (2005) vymezuje vzdělávací cíle vhodné přímo pro výtvarnou výchovu v předškolním vzdělávání. Uvedené cíle jsou obecného rázu. Z pohledu dělení cílů v RVP PV směřují spíše ke kompetencím a rámcovým cílům:

- Rozvíjet fantazii, kreativitu, představivost.
- Osvojovat si okolní skutečnost, vztahy mezi lidmi a věcmi i vzájemné souvislosti a to výtvarnou formou.
- Rozvíjet základní grafickou zručnost a výtvarné dovednosti.
- Seznámit se s uměním a jeho formami.
- Rozvíjet estetický cit (Vondrová, 2005).

Stanovení si cíle nás vede k tomu něco dosáhnout. Cíl nám ukazuje jak směr působení, tak pomáhá při hodnocení učitelského působení. Při hodnocení nám dává jasné signály k tomu, zda se posunout dál. Jasně a konkrétně stanovený cíl u jednotlivých činností, je nezbytnou součástí plánovacího procesu učitelek v MŠ (Šmelová, 2010).

Vondrová (2005) dále zmiňuje dovednosti, klíčové kompetence vztahující se k výtvarným činnostem, které by předškolní dítě mělo na konci docházky do MŠ zvládnout. Dítě by mělo získat schopnost vyjádřit své představy výtvarnou formou, mělo by zvládnout kreslení a malování, mělo by se seznámit s mícháním barev, setkat se s designem, architekturou a uměním. Na konci předškolního vzdělávání by se mělo naučit vnímat přírodu a pracovat s přírodními materiály, nebát se netradičních forem výtvarné práce a netradičních materiálů a mělo by se seznámit s vybranými směry.

RVP PV zařazuje klíčové kompetence jako cílovou kategorii, která je vyjádřena na úrovni výstupu. Jde o soubory dovedností a vědomostí, postojů a hodnot, které jsou pro rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku důležité. Jsou činnostně a prakticky využitelné a je snahou, aby klíčové kompetence stály jako základ vzdělávání. Je tedy třeba mít klíčové kompetence při plánování činností na paměti (Smolíková, 2004).

2.2.2 Metody a organizační formy ve vztahu k plánování netradičních výtvarných činností

Metody a organizační formy představují další důležité kategorie, které je třeba brát při plánování netradičních výtvarných činností v úvahu. Při plánování činností a uvažování nad vhodnými metodami a formami je dobré vycházet z her dětí v MŠ a také z toho, co děti vědí. Velmi důležitá je spontánní činnost, která se také stává východiskem pro plánování výtvarných aktivit (využívání situačního učení je doporučované i RVP). Je doporučeno využívat hlavně metod běžně užívaných v edukačním procesu. Tvorba dětí nemá být omezoována a svazována, děti mají dostat prostor (Stadlerová, 2011). Pokud svou pozornost

zaměříme na metody běžně užívané v edukačním procesu, tak základní klasifikaci metod vyučování můžeme nalézt u Maňáka (2003), který se o klasifikaci metod pokusil. Ty často využívané v MŠ jsou metody slovní, názorně demonstrační a metody praktické. Právě do činností v rámci praktických metod jsou zařazeny i grafické a výtvarné činnosti. Další metody, které lze v praxi MŠ využít jsou např. metoda inscenační, situační, problémová, badatelská, projektová.

V souvislosti s výtvarným vzděláváním v MŠ lze zmínit ještě zcela jiné dělení metod využitelných právě pro výtvarné činnosti, které nabízí Stehlíková Babyrádová (2014):

- **Metody senzibilizující** – propojují smysly, různé hry s materiály, hmatová kresba do sypkých materiálů, prstová malba na hrubé plátno či na překližku, hmatový obraz v hlíně.
- **Metody explorace námětových okruhů** – předškolní období je plné objevů a zkoumání. Jde o metody umožňující objevování, otevírání, iniciování. Dítě si může vést grafický deník nebo řetězově výtvarně vyprávět.
- **Metody rozvíjející dialog mezi dítětem a dospělým** – dítě, které ještě neovládá dokonale řeč, se může vyjadřovat pomocí výtvarné činnosti. Dítě chce kresbou něco sdělit, proto by tento záměr neměl řídit dospělý ale samo dítě. Např. dítě má k dispozici různý materiál dřevo, kov, látku, papír, plast a učitel vybídne dítě k vytvoření objektu (technika asambláž), dítě pak třeba kreslí své představy o tom, jak věci vypadají a fungují.
- **Metody rozvíjející komunikaci mezi dětmi** – metody skupinové práce dětí za použití hlíny, písku, použití velkého formátu papíru, kde zachycují běžné činnosti, grafický dialog kdy jedno dítě vstoupí do kresby druhého.
- **Metody rozvíjející sociální vazby** – environmentální dílo – instalace určitého materiálu do určitého prostoru, hry na něco či někoho, činnosti spojené s dramatickou výchovou - výroba kostýmů, kulis.

Roeselová (2003), Hazuková (2011) a Slavíková, Hazuková & Slavík, (2010) doporučují využívání výtvarných řad a výtvarných her. Výtvarné hry stojí většinou na počátku výtvarných činností. Výtvarné hry vznikají spontánně a důležitý je prožitek. Výtvarnou řadu tvoří v podstatě několik samostatných činností, kroků na sebe navazujících s jednou nosnou myšlenkou. Roeselová (2003) uvádí, že jde o základ projektového vyučování. Dle autorky je projektová výuka a především používání výtvarných řad ke vzdělávání

v prostředí MŠ ideální. Každodenní kontakt dovoluje uchopení tématu z více stran a v delších časových intervalech. Děti v MŠ mohou sami objevovat, kde všude o úkolu či tématu mohou něco objevit. Nabízí se jim k tomu jak vnitřní prostory MŠ (knihovny, rozhovory, hry, dramatické, výtvarné, hudební činnosti), tak zejména nabídka venkovních prostor.

V rámci organizační formy se realizují procesy vyučování a učení. Učitel by měl volit tu nejvhodnější z nich v závislosti na tom, s kým bude pracovat, jak a kde (Skalková, 2007). Hazuková (2011) uvádí, že organizační složka je nezbytnou součástí procesu plánování, při které se rozhoduje o podmínkách, v rámci kterých se bude netradiční výtvarná činnost realizovat. Organizační forma se vztahuje zejména na prostor a čas a je jakousi organizačně – obsahovou jednotkou.

Jasně dělení organizačních forem vhodných pouze pro potřeby MŠ zatím není definováno. Proto musí učitel vycházet z organizačních forem vyučování, které si upravuje pro své potřeby vzhledem k činnostem, které s dětmi plánuje. Výběr organizační formy se většinou přizpůsobuje výtvarné činnosti či úkolu. Může ale nastat situace, kdy učitelka bude hledat výtvarné činnosti pro pevně dané prostředí. Stejně jako u metod lze použít obecně platné organizační formy užívané v MŠ, nebo speciální organizační formy platné pro výtvarné aktivity – výtvarná tvorba v terénu, výtvarná akce, která může být začleněna do jiné organizační formy, dále instalaci výtvarných prací, vernisáž, výtvarné projekty a programy jako komplex několika forem spojených stejným zaměřením nebo úkolem (Hazuková, 2011).

2.2.3 Všestrannost učitele jako základ plánování netradičních výtvarných činností

Práce učitele v MŠ je velmi náročnou a zodpovědnou profesí, kde se vyžaduje disponovat hlubokými a všestrannými znalostmi. Vzhledem k posunu pedagogického myšlení, kdy se pedagogika obrací k dítěti a k jeho individuálním potřebám, musí učitel/učitelka v MŠ na tyto potřeby reagovat. Musí umět pracovat se zvláštnostmi myšlení, jejíž pomocí si dítě přizpůsobuje obsah vzdělávání (Syslová, 2017). Janík (2005) hovoří o kompetenci učitele, která se skládá z několika komponent a to ze znalostí, jednání, subjektivního pohledu a zkušeností. Profesní kompetenci učitele chápe jako komplexní potenciál k výkonu učitelské praxe a jeho schopnost k aktivnímu jednání. Sama znalost není dostačující podmínkou profesní kompetence, ale klíčová je forma práce, co a jak učitelé dělají. Kyriacou (2004) definuje ve vztahu k profesi učitele ještě dovednosti, které chápe jako jednotlivé

logicky provázané činnosti podporující dětské učení. Uvádí, že pedagogické dovednosti v sobě zahrnují vědomosti, rozhodování a jednání. Profesionálních kvalit učitelů se dotýká též Opravilová (2016), která vyzdvihuje důležitost přirozené autority učitele, dále nutnost disponovat komunikativními a specifickými dovednostmi jako jsou hudební, výtvarně tvořivé a sportovní dovednosti. Je důležité mít znalost obecně platných metod, které jsou použitelné v předškolním vzdělávání. Neopomenutelné je, aby se učitel/učitelka v MŠ orientoval ve vývojových a věkových zvláštностech každého dítěte.

Stadlerová (2010) považuje za důležité začlenit do profesionálních kvalit učitele i odpovědnost. Tato odpovědnost by měla učitele vést třeba k provádění sebereflexe, či k aktivnímu přístupu v profesionálním rozvoji. Pokud tuto odpovědnost učitel nemá, hrozí mu sklouznutí práce do stereotypních úkonů. „Netvořivá pedagogická práce učitelů je také spojována s nedostatky v profesní přípravě, která nevytvořila dostatečné množství pedagogických dovedností, jež by byly využitelné v široce proměnlivé praxi. Překážky tvořivosti učitelé také vidí v samotném školním systému a dále v osobních vlastnostech některých učitelů, kteří nemají chuť experimentovat a produkovat nápady, ale vystačí si s rigidním opakováním několika pedagogických postupů.“ (Řehula, 1996, cit. podle Stadlerová, 2010, s. 57). Kvalitám učitelů v MŠ se věnuje i Helus (1995), dle autora jsou požadavky na kompetence učitele v pozornosti zaměřené na dítě hlavně v: diagnostice dítěte, v realizaci rozvoje dítěte, jeho individualitě, v utváření sebepojetí, v kooperaci s rodiči, v reflexi pedagogických strategií.

Beaty (2017) se věnuje rozvoji spontaneity a kreativity. Říká, že když učitel uvažuje o rozvoji kreativity dětí, téměř vždy ho na prvním místě napadnou výtvarné činnosti. Uvádí, že učitel by měl dětem dovolit projevit představivost a neměl by do výtvarné tvorby velmi zasahovat. Výtvarné činnosti by se měly co nejvíce realizovat v otevřeném prostoru, ne ve třídě, která je plná instrukcí co a jak mají děti dělat. Klíč k rozvoji kreativity dětí, je právě svoboda v činnosti. A nejde pouze o výtvarné činnosti, ale též o svobodu ve vysvětlování, experimentování, manipulování, konstruování, hraní rolí. Dále uvádí, že sám učitel by měl ve třídě vytvářet příjemné prostředí plné nápadů a zábavy. Toto pak vede k tomu, že i děti jsou nápadité a uvolněné (Beaty, 2017).

Z uvedeného vyplývá, že profesionálním kvalitám učitele v MŠ se věnuje řada autorů i výzkumů. Co se týče zvyšování profesionality učitele v MŠ, je patrná snaha o ustanovení povinnosti vysokoškolského vzdělání pro všechny učitele v MŠ (Syslová, 2017).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZAČLEŇUJÍCÍ NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY

Vytvoření vzdělávacího programu je hlavním cílem praktické části této práce, která má aplikační charakter. Program se skládá ze souboru edukačních aktivit začleňující vybrané netradiční výtvarné techniky a je určen k realizaci v MŠ. V programu jsou stěžejní tři témata. Lidské tělo, Zima a Země s rozepsanými výtvarně netradičními aktivitami.

Základní informace o vzdělávacím programu jsou uvedeny v tabulce č. 1, kde je patrné zacílení programu a věková hranice dětí. Záměrem bylo koncipovat program a jednotlivé edukační aktivity tak, aby mohl být program použitelný při plánování edukačních činností v MŠ v rámci aktuálně probíraného tématu či integrovaného bloku. Hlavní vzdělávací aktivitou je samotná netradiční výtvarná technika, didakticky uchopená. Je zde snaha omezit užívání výtvarných činností pouze jako doplňkovou aktivitu. Program svou využitelností a otevřeným prostorem v rámci motivace může prostupovat do dalších vzdělávacích bloků (environmentální výuka, komunikační dovednosti, myšlenkové operace). K ukázce výtvarných děl byly použity různé publikace (např. vydavatelství Usborne), také PC.

V tabulce č. 2 je uveden přehled témat a jednotlivých edukačních aktivit. Vzdělávací program byl zrealizován a ověřen v praxi v MŠ Vranovice, Školní 323, v Jihomoravském kraji. Ověřování probíhalo ve třídě Káčátka, se stejnou skupinou dětí ve věku 5 – 7 let, v maximálním počtu 6 dětí. Menší počet dětí umožňuje dostatek prostoru pro prožití si činností a k vyjádření se. Také je větší možnost pozorování dětí při aktivitách a reagování na jejich potřeby.

Vzdělávací program byl evaluován prostřednictvím reflexe, evaluován z pohledu přihlížející vedoucí učitelky MŠ. V tabulce č. 22 jsou uvedena pozitiva a negativa vyplývající z realizace programu a vytvořeno doporučení pro praxi.

3.1 Cíle vzdělávacího programu

Název programu	Netradiční výtvarné techniky v MŠ
Věk dětí	<ul style="list-style-type: none"> • 5 -7 let
Cíle programu	<ul style="list-style-type: none"> • Seznámit děti s netradičními výtvarnými technikami. • Rozvíjet zručnost a výtvarné dovednosti. • Nabízet dětem možnosti práce s netradičním a odpadovým materiálem. • Rozvíjet u dětí fantazii a představivost. • Vytvořit prostředí podporující výtvarné dovednosti.

Tab. 1. Charakteristika vzdělávacího programu

3.2 Příprava výtvarně podnětného prostředí

V rámci výtvarných činností je důležité, jak je vzdělávací činnost předem připravená, ale významnou součástí je i spontánní činnost a podnětné prostředí. Ve třídě Káčátka v MŠ, kde byl vzdělávací program realizovaný (viz Příloha P III), jsem paní učitelce navrhla upravit prostor tak, aby bylo možné vytvořit výtvarné centrum (viz Příloha P II) s výtvarným stolem k dalšímu rozvoji výtvarných dovedností dětí (dle inspirace vzdělávacího programu Začít spolu, které využívá ke vzdělávání v MŠ center aktivit, Gardošová & Dujková, 2012). Do prostředí třídy jsme instalovaly otevřený starý regál, ve které jsou dětem volně dostupné co nejrůznější výtvarné pomůcky - nůžky, lepidla, papíry, plastelína, podložky, igelitový ubrus, pomůcky k malbě a kresbě, šablony, tiskátka, mouka ke kreslení, hadr, kýbl a smetáček s lopatkou. Před tuto skříň jsme postavily starší oválný stůl, který je dětem k jejich výtvarné a tvořivé činnosti k dispozici. Děti si postupně s paní učitelkou stanovily pravidla, která budou při činnosti v tomto výtvarném centru dodržovat.

Na výzdobě třídy a šatny by se měly podílet i děti spolu s učitelkou. Instalaci výrobků či děl si mohou děti navrhnout sami. Tuto činnost lze uchopit i organizačně, jako malou vernisáž v šatně pro rodiče.

4 PŘEDHLED EDUKAČNÍCH AKTIVIT

Netradiční výtvarný vzdělávací program se skládá ze tří témat – Země, Lidské tělo a Zima. Každé téma obsahuje 3 didakticky uchopené edukační aktivity. Celkem bylo realizováno 9 edukačních aktivit se skupinou dětí ve věku 5 – 7 let.

Téma:	ZEMĚ	LIDSKÉ TĚLO	ZIMA
Edukační aktivity:	Muchláz	Body – art	Empaketaž
	Frotáž	Kresba v mouce	Kombinace technik – Les
	Výroba ručního papíru	Práce s odpadovým materiálem	Kresba svíčkou

Tab. 2 Přehled edukačních aktivit

4.1 Muchláz

Téma: Země

Technika: muchláz, představitel Jiří Kolář

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
Naučit děti pracovat technikou muchláže. Probouzet u dětí fantazii. Objevit možnosti papíru. Procvičit jemnou motoriku a grafické dovednosti.	Vysvětlení, demonstrace, individuální grafická a výtvarná činnost dětí.	Skupinové vyučování.	Různé druhy papíru (kancelářský, barevná čtvrtka, noviny, letáky, časopisy, toaletní papír, průklepový papír, ručně vyrobený papír, kartonový, balicí papír, fotonapapír), fixy, pastelky, tužky.

Tab. 3 Muchláz

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě vnímá, že je zajímavé dozvědět se nové věci, využívá zkušenosti k učení se.

- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě hledá řešení na základě bezprostřední zkušenosti, hledá nové možnosti.
- **Kompetence činnostní a občanské** – Dítě se učí řídit svou činnost a hry.

Časové rozpětí: cca 30 min.

Charakteristika dětí: Skupina šesti dětí, 2 chlapci a 4 dívky. Děti měly uvolněnou náladu a ve třídě byl celkově klid. Děti bylo ve třídě méně a tak měl každý více prostoru pro volné hry.

Motivace před samotnou aktivitou: Různé druhy papíru si rozložím ke stolu určenému pro výtvarnou činnost. Když jsme všichni, vyzvu děti, aby si papíry prohlédly a prozkoumaly. Během toho se s dětmi bavíme o tom, zda by dokázaly různé druhy papíru pojmenovat. Děti se překřikují jeden přes druhého, proto vyčkám, až se ztiší. Následně se zeptám, jestli vědí, co všechno můžeme s takovým papírem dělat. *Z reakce dětí: : „Jó to jsou letáky, ty nám chodí domů. A tam je toaleták – haha, ... a tohle je krabice.“ Děti se přímo vrhly na noviny a letáky a hned je začaly muchlat, různě krčit, skládat a ohýbat. Jedna holčička si zkusila poskládat čepici a druhá si zmuchlala kouli a začala si s ní házet. Po asi pěti minutách jsem poprosila děti, aby papír uklidily do připravené krabice a nechaly na výtvarném stole pouze kancelářský papír. Přidala jsem k papíru ještě fixy, pastelky a tužky.*

Popis vzdělávací aktivity: Tato technika otevírá široký prostor pro využití fantazie. Velmi vhodný je průklepový papír, techniku lze provádět i s klasickým kancelářským papírem, který jsme použili i my. Dětem jsem vysvětlila, že si teď vyzkoušíme netradiční uměleckou techniku zvanou muchláž. Tu objevil pan Jiří Kolář, který pomocí muchlání a namáčení papíru tvořil krásné obrazy. My si zkusíme muchláž zjednodušit: vezmeme si papír a ten důkladně zmuchláme. Ten kancelářský klidně i dvakrát. Pak si papír vyhladíme opatrně rukou a ve vzniklých obrazcích zvýrazňujeme to, co v papíře vidíme. Následující činnost jsem nechala na dětech. Bylo vidět, že někdo si není zcela jistý a pokukuje po sousedovi. Jeden chlapec si nebyl jistý a požádal mě o pomoc. Tak jsem mu úkol znovu vysvětlila a částečně i demonstrovala. Jedna dívka chvíli přemýšlela a pak se rozhodla ignorovat linie a vzniklé tvary a prostě namalovala barevný obrázek. Další holčičce se činnost tak líbila, že touto technikou vytvořila dvě díla.

Závěrečné zhodnocení: Po dokončení aktivity jsme si díla vzájemně prohlédly a já děti poprosila, aby svá díla pojmenovaly. Také jsem chtěla vědět, zda si pamatují, jak se technika kterou jsme díla vytvářely, jmenovala a jestli je bavila. Pro děti byla tato aktivita no-

vá. Jak mi sdělila učitelka, tak s touto uměleckou technikou děti ještě nepracovaly. Při této technice šlo rozpoznat, jak jsou na tom děti se zapojením fantazie. Jeden chlapec a jedno děvče se nedokázali na linie a tvary zmuchlaného papíru soustředit a tak tento výtvarný úkol nakonec vyřešili tím, že namalovali obrázek (chlapec obrázek jeho oblíbeného filmu a dívka holčičku s kytičkami a srdíčkem). *Z reakce dětí: „To se jmenovalo..., něco jako muchláni.“ Ano, aktivita mě hodně bavila, protože ráda kreslím. Mě to moc bavilo, já jsem tam hned ty ptáky viděla. Mě to teda moc nebavilo, já si ráda kreslím a tak jsem si namalovala obrázek.“*

4.2 Frotáž

Téma: Země

Technika: frotáž, Max Ernst

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
<p>Naučit děti přenášet reliéf technikou frotáže.</p> <p>Objevit možnosti papíru.</p> <p>Procvičit jemnou motoriku a grafické dovednosti.</p>	<p>Vysvětlení, demonstrace, individuální činnost dětí.</p>	<p>Skupinové vyučování.</p>	<p>Látkový sáček s různými věcmi (kámen, kousek kůry, kousek dřeva, kousek látky, mušle, zmuchlaný papír, kousek bublinkové folie) šátek na zavázání očí, kancelářské papíry, měkké tužky, pastelky, voskovky nebo uhel či rudka.</p>

Tab. 4 Frotáž

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě vnímá, že je zajímavé dozvědět se nové věci, využívá zkušenosti k učení se.
- **Kompetence komunikativní** – Dítě ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní.
- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě hledá řešení na základě bezprostřední zkušenosti, hledá nové možnosti.
- **Kompetence činnostní a občanské** – Dítě se učí řídit své činnosti a hry.

Časové rozpětí: 45 min.

Charakteristika dětí: Skupina dětí předškolních dětí, 2 chlapci a 3 dívky. Děti dnes působily natěšeně. Hned jak jsem přišla do třídy, chtěly děti vědět, zda zase budeme něco dělat. S takovou chutí do činností bylo snadné děti zapojit.

Motivace před samotnou aktivitou: Dnes jsme se s dětmi přivítaly na koberci. Protože nás čeká frotáž, rozhodla jsem se na úvod procvičit dětem hmat. Nachystala jsem si pro ně pytlík a do pytlíku jsem vložila různé předměty. Tyto předměty jsme si nejprve s dětmi prohlédli, ohmatali, pojmenovali. Vždy jedno dítě si se zavázanýma očima tahalo z pytlíku a mělo za úkol za pomoci hmatu uhodnout, co si vytáhlo. Děti tuto činnost milují a věci důkladně hmatem zkoumaly. *Z reakce dětí: „Jé, to bude ta ulita. Dřevo! Látka! Muchlanina! Dobře a jaká je ta muchlanina? No přece jemňounká paní učitelko. Já mám hru moc rád. Hráváme ji doma s mámou. Ano? A co tedy držíš v ruce? No přece kámen.*

Popis vzdělávací aktivity: Začala jsem otázkou: „Pamatujete si někdo, jak se jmenovala činnost, kterou jsme včera využili při výrobě výtvarných děl?“ Děti si sice nevzpomněly na přesný název techniky, ale popis byl přesný. Nakonec jsme se k názvu dobrali. Pokračovala jsem: „Dnes si vyzkoušíme další uměleckou techniku, která se jmenuje frotáž. Děti, jde v podstatě o to, že přenášíte otisk reliéfu, tedy struktury povrchu různých předmětů, na papír pomocí měkké tužky, uhlíkem nebo třeba pastelkou.“ Zeptala jsem se dětí, zda to chtějí zopakovat a všechny přikývly. Frotáží přenášíme různou strukturu povrchu na papír tak, že papír položíme přes věc, jejíž povrch chceme přenést na papír. Poté jemným škrtním, přes celý papír, přenášíme reliéf a ten se nám v podstatě otiskne do papíru. Můžeme si takto zkusit přenést prakticky, co nás napadne – podrážku, zeď, kůru stromu, mince.

Závěrečné zhodnocení: Děti se do této aktivity zabraly více, než do včerejší muchláže. Snad každý z nich si přenesl nejméně dva reliéfy. Jeden chlapec si vytáhl z výtvarného centra krabici s šablonami a začal jejich otisk přenášet. Ostatní děti se k němu nadšeně přidávaly. Děti chodily po třídě a vymýšlely, co by se ještě dalo otisknout. Jedna dívka si vytáhla malé puzzle a zkoušela i to. Podařilo se jí to. Když jsem si brala jejich výtvarná díla k focení, musela jsem je ujistit, že jim je vrátím, protože si je chtějí schovat a ukázat doma. *Z reakce dětí: „Mě hodně bavilo to dnes. Jak jsem si vzal ty různé věci, oni se mi tam nakonec objevily. To bylo hustý. Mě to škrtnání taky moc bavilo. To včera bylo dobrý, ale dnes to bylo lepší. Moc mě nešlo to škrtnání, protože mě ten papír na té botě nedržel.“*

4.3 Výroba ručního papíru

Téma: Země

Technika: tvorba z netradičního a odpadového materiálu

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
<p>Vyrobít si s dětmi ruční papír.</p> <p>Roztřídit odpadový materiál do správných papírových barevných kontejnerů.</p> <p>Procvičit si jemnou motoriku.</p>	<p>Vysvětlení, rozhovor, předvádění, individuální výtvarná činnost dětí.</p>	<p>Skupinové vyučování.</p>	<p>Misky s vodou, toaletní papír, igelit, koření – kari, sladkou papriku, perníkové koření, třpytky, savou látku, noviny, tác a prkýnko, tuž, špejle.</p>

Tab. 5 Výroba ručního papíru

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě vnímá, že je zajímavé dozvědět se nové věci, využívá zkušenosti k učení se. Učí se hodnotit své pokroky a oceňuje druhé.
- **Kompetence komunikativní** – Dítě se dokáže domluvit, komunikuje bez zábran a dokáže vyjádřit své pocity a nálady.
- **Kompetence činnostní a občanské** – Dítě ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na utváření prostředí podílí.

Časové rozpětí: 45 min.

Charakteristika dětí: Skupina dětí ve věku 5 – 7 let, 2 chlapci a 3 dívky. Všichni až na jednoho chlapce měli dobrou náladu. Když jsem se ho zeptala, řekl mi, že se mu dnes nechtělo od mámy do školky. Byl smutný a tak jsem mu řekla, že si dnes vyrobíme něco, co asi ještě nikdy nedělal, a až bude chtít, tak ať se k nám připojí.

Motivace před samotnou aktivitou: Vzala jsem si do ruky svůj kousek ručně vyrobeného papíru a položila dětem otázku, jestli přijdou na to, jak jsem tento kus papíru vyrobila a poslala jsem ho po dětech, aby si ho prohlédly. Děti si papír prohlížely a nikoho nic nenapadlo. Pověděla jsem, že podobným způsobem můžeme ze starého papíru udělat nový a v tu chvíli si jedna dívka vzpomněla na slovo recyklovat. Tak jsme se s dětmi začaly bavit

o tom, co to vlastně recyklace je a proč je tak důležitá. Během naší diskuze jsem vytáhla z igelitové tašky své staré papírové kontejnery a zeptala jsem se dětí, zda si chtějí zahrát hru na recyklaci. Kontejnery jsem rozmístila po místnosti a odpadky určené k této hře jsem vysypala na kraj koberce, tak aby nepřekážel ostatním dětem při hrách. Moje skupina dětí začala odpadky třídit a rozdělovat do správných „kontejnerů“. Děti hrající si na koberci to zaujalo a pečlivě nás pozorovaly. Po roztrídění posledního odpadku jsme si společně třídící hru vyhodnotili a přemístili se k výtvarnému stolu. Děti byly příjemně netrpělivé. Během třídící hry se k nám přidal i chlapec, které mu se v úvodu nechtělo. *Z reakce dětí: „My doma třídíme a máme i různý popelnice. A jezdí k nám popeláři pro ty popelnice. A co se s tím odpadem stane, když ho řádně roztrídíme? No přece se z něj vyrobí nové věci ne? A komu pomáháme, když odpad třídíme Zvířatům! No, a nebo taky nám, protože máme pak nové věci.*

Popis vzdělávací aktivity: Poprosím dvě děti o igelitový ubrus na stůl. Když se děti posadily, podala jsem každému jednu malou misku a do ní si nalily trochu vody. Pak dětem vysvětlím postup. Při výrobě ručního papíru je třeba si nejprve vyrobit papírovou kaši. Správně bychom měli použít nepotřebný papír, ze kterého mixováním vyrobíme kaši a pak přes síto vyrobíme nový list ručního papíru. Toto je činnost spíše pro starší děti a já chtěla, aby si výrobu děti zvládly. A tak si do této misky s vodou natrháte malé kousky toaletního papíru. Až je miska s vodou zaplněna kousky papíru, směr prsty rozmělníme v kaši. Je lepší mít více vody, aby se kaše utvořila. Když děti vyrábí kaši, nachystám si doprostřed stolu ták a dětem rozdám kus novin. Děti si kaši z toaletního papíru postupně vytahovaly z misky a tvarovaly si své vlastní papíry. Vzniká tak srdce, kruhy, čtverce. Jakmile jsou děti hotové, přimáčknou jim výtvar, aby zplacatěl. Čím tenčí výrobek z kaše byl, tím rychleji uschl. Po vytvarování kaše z papíru jsem děti obešla a přiložením savé látky odsála přebytečnou vodu. Poté si děti mohly papír dozdobit barevným kořením a třeba i tuží a špejlí. Výrobek se odloží a nechá uschnout. Ručně vyrobený papír schne různě dlouhou dobu, záleží na tloušťce, cca 24 – 48h. Při schnutí je vhodné papír zatížit, jinak má tendenci se kroutit. Uschlý ruční papír se může přilepit jako dekorace na prádlo, nebo si ho děti mohou popisovat.

Závěrečné zhodnocení: Výroba ručního papíru nadchla nejen děti, ale i paní učitelku, která se rozhodla, že si výrobu ručního papíru zopakuje s dětmi k příležitosti Dne matek. Po dokončení činnosti jsme si u uklizeného stolu nad schnoucími ručně vyrobenými papíry povídaly, jak se dětem činnost povedla a co se jim líbilo. Děti se moc těšily, až tyto výrob-

ky ukážou rodičům. Činnost pro ně byla neznámá a při výrobě papíru se do procesu plně ponořily. Domluvili jsme se ještě nakonec s paní učitelkou, že si děti budou ve třídě sami kontrolovat, jak rychle jim vyrobený papír schne. *Z reakce dětí: „To bylo super. Já se moc těším, až to uschne a budu si to moct vzít domů mamce. Já bych si ještě chtěla něco vyrobit. Mamce se to srdce bude moc líbit. Zkusím si ještě něco dalšího doma, i třeba babičce. A půjde do toho potom psát? Protože to by bylo hustý. Já si to pak podepíšu. A paní učitelko, můžu si to vzít už domů, já chci.“*

4.4 Body – art

Téma: Lidské tělo

Technika: Body – art, představitelé S. Dalí, R. Němec, D. Chatrný, A. Šimotová

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
<p>Naučit děti netradiční techniku Body - artu.</p> <p>Procvičit jemnou motoriku.</p> <p>Probouzet u dětí fantazii.</p> <p>Zapojit smysly.</p>	<p>Vysvětlení, individuální výtvarná činnost dětí.</p>	<p>Skupinové vyučování.</p>	<p>Velký pruh papíru odmotaný z role, prstové barvy, tužka, igelitové ubrusy.</p>

Tab. 6 Body - art

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě uplatňuje zkušenosti.
- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě řeší na základě bezprostřední zkušenosti a hledá nové možnosti.
- **Kompetence sociální a personální** – Dítě se samostatně rozhoduje a dokáže se prosadit.

Časové rozpětí: 45 min.

Charakteristika dětí: Pět dětí ve věku 5 – 7 let. 3 dívky a 2 chlapci. Děti byly dnes trochu rozjívené, protože se blíží víkend a zřejmě se už viděly doma. Bylo náročné udržet jejich pozornost.

Motivace před samotnou aktivitou: Dnes jsme si s dětmi dali malou tělovou rozevličku. Na koberci jsme si zacvičili a zazpívali písničku Hlava – ramena – kolena – palce. Poté jsme si sedli a já jsem dětem představila, že se z nás dnes stanou Body – art umělci. Děti na mě hleděly, protože jsem použila cizí slovo. Proto jsem jim vysvětlila, že body znamená v překladu tělo. Že jsou umělci, kteří tvoří svá výtvarná díla otiskováním vlastního nebo druhého těla. U nás v České republice jsou představitelé např. Rudolf Němec, Adriena Šimotová či Dalibor Chartný. Při tvorbě v rámci body – artu se mohou použít ruce či se kreslí nohama či jinou částí těla. *Z reakce dětí: „Jé jako třeba i pusou? A jak se to vlastně dělá? Děti zkuste si zavřít oči a natáhnout ruce. Tak a teď si procvičte prsty, ukažte mi ukazováček, palec, malíček...“* Děti se zavřenýma očima vystrkovaly ty správné prsty. Pak jsem dětem řekla, že ruce a tělo budou dnes jediné výtvarné nástroje, které budou pro výtvarnou tvorbu potřebovat. Děti na mě nevěřicně hleděly.

Popis vzdělávací aktivity: Museli jsme s mojí skupinou dětí odejít do šatny, protože ve třídě bylo na tuto činnost málo místa. Nachystala jsem na zem igelitové ubrusy a roztáhla papír z velké papírové role. Poprosila jsem děti, aby si po jednom lehly na papír od pasu nahoru a zkusily se obkreslit. Protože jim to moc nešlo, pomohla jsem já. Poté jsem jim vysvětlila jejich výtvarný úkol: „Děti tady máte nařazené prstové barvy a vy si teď za pomoci vašeho těla zkuste namalovat sami sebe. Udělejte to jakkoliv. Dětem chvíli trvalo, než se do výtvarného díla pustily, neustále se mě vyptávaly, jak a co mají udělat. Dokonce si chtěli zajít do třídy pro štětec.“

Závěrečné hodnocení: Váhavý začátek výtvarného úkolu a pomalý rozjezd nebránil celkovému nadšení a pozitivnímu prožitku dětí z výtvarné činnosti. Do činnosti se plně pohroužily. Dvě děvčata to tak bavilo, že si dokonce svlékly ponožky a otiskla si chodidla. Jeden chlapec se svým dílem nebyl zcela spokojen a chtěl začít znovu. Bohužel už ale nebyl časový prostor a tak to nešlo. Byl z toho zklamaný.

4.5 Kresba v mouce

Téma: Lidské tělo

Technika: Body – art

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
Procvičit jemnou motoriku. Uvolnit ruce a prsty. Naučit děti vyjadřovat se různými výtvarnými způsoby. Probouzet u dětí fantazii.	Rozhovor, předvádění, individuální a společná výtvarná činnost dětí.	Skupinové vyučování.	Tácy nebo barevné papíry, jeden velký formát barevného papíru, hrubá mouka (krupice nebo barevný písek), igelitový ubrus.

Tab. 7 Kresba v mouce

Klíčové kompetence:

- **Kompetence komunikativní** – Dítě se vyjadřuje a sděluje své prožitky, pocity a nálady různými prostředky a domlouvá se slovy i gesty.
- **Kompetence sociální a personální** – Dítě projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým.
- **Kompetence občanské a činnostní** – Dítě má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení a k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně, váží si práce a úsilí druhých.

Časové rozpětí: 35 min.

Charakteristika dětí: Pět dětí ve věku 5 – 7 let. 3 dívky a 2 chlapci. Nálada ve třídě byla uvolněná.

Motivace před samotnou aktivitou: Dnešní úvodní hry před samotnou činností byly pro děti malinko náročné. Bylo důležité jejich soustředění. Proto jsem si s dětmi nejprve připomněla techniku body-artu, kterou jsme si minule zkoušeli. Děti si vzpomněly hlavně na to, že musely využít při výtvarném vyjadřování pouze své vlastní tělo. Mluvili jsme spolu o tom, že různým otiskováním a kresbou různými částmi těla vznikají výtvarná díla. Pak jsem děti vyzvala, aby si sedly a zvedly nad hlavu ruku, se kterou běžně nekreslí. Všechny děti upřednostňují pravou ruku, takže všechny děti zvedly nad hlavu levou ruku. „A teď si

ruce procvičíme – nejprve velké kruhy jednou rukou, pak druhou a pak oběma. Teď si zahroužíme v loktech, pak dlaně a nakonec si procvičíme prsty – zkuste se děti palcem dotýkat postupně každého dalšího prstu. Nakonec si ruce protřepejte. Ták a jedeme na to. Zkusíme si na střídačku pravou a levou rukou nakreslit do vzduchu slunce, pak srdce, mrak.“ Až si to všechny děti zkusily, poprosila jsem je, ať si zkusí slunce, srdce a mrak znovu, ale oběma rukama naráz. *Z reakce dětí: „Jé, to nejde. To je těžký. Zkuste se na to soustředit a kreslete znovu, několikrát za sebou.“* Nechala jsem dětem prostor k tomu, aby si to vyzkoušely. Poté jsme si s dětmi sedli a já se zeptala, co pro ně bylo těžší a jak se jim kresba povedla. *Z reakce dětí: „No pro mě to bylo jednoduchý, to jsem zvládl. Mně nešlo kreslit oběma rukama, jednou to šlo dobře, ale oběma ne.“*

Popis vzdělávací aktivity: Kresba do barevného písku nebo hrubé mouky je velmi jednoduchá. Pokud v MŠ nemáme k dispozici barevný písek, postačí obyčejná mouka či dětská krupice. Tu si vysypeme na tácky či velké barevné papíry. Děti kreslí do mouky střídavě pravou a levou rukou či ruce otiskují. Poté jsem mouku vysypala na velký barevný papír a děti kreslily společně.

Závěrečné hodnocení: Děti tato aktivita velmi bavila. Když jsme si ji po dokončení hodnotili, sdělily mi, že už s nimi paní učitelka tuto hmatovou kresbu dělala, ale jen jednou. Zajímalo mě, zda si děti uvědomují, jakým způsobem se mohou vyjadřovat. V podstatě jsem dostala odpověď, že to, co chtějí, řeknou. Snažila jsem se je navést, jestli se dá komunikovat i jinak např. pomocí kresby, jako jsme to dělali dnes, nebo tancem či hraním divadla, ale děti jen že asi ano a kývaly hlavou. Dále mi při hodnocení řekly, že by si takto chtěly kreslit klidně každý den, tak jsem tuto informaci předala paní učitelce ze třídy a ona dětem slíbila, že jim nechá dva tácky ke kreslení ve výtvarném centru, ale že si spolu ještě později stanoví pravidla, aby mouka nebyla po celé třídě.

4.6 Práce s odpadovým materiálem

Téma: Lidské tělo

Techniky: práce s netradičním materiálem

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
Pracovat s netradičním a odpadovým materiálem. Procvičit jemnou motoriku. Probouzet u dětí fantazii. Vymyslet krátký příběh.	Vysvětlení, rozho- vor, diskuze, in- scenační metody, individuální čin- nost	Skupinové vyučování.	Ponožky, gumičky nebo provázky, ozdobné drátky, nalepovací oči (pokud nemáme tak rozstříhané blistry od léků s čočkou uvnitř), igelitové sáčky, letáky, ovoce, zelenina.

Tab. 8 Práce s odpadovým materiálem

Klíčové kompetence:

- **Kompetence komunikativní** – Dítě ovládá řeč, samostatně vyjadřuje své myšlenky ve větách, slovně reaguje a vede jednoduchý dialog.
- **Kompetence sociální a personální** – Dítě si uvědomuje, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky.
- **Kompetence činnostní a občanská** – Dítě dbá na osobní zdraví a zdraví druhých.

Časové rozpětí: 40 min.

Charakteristika dětí: Šest dětí ve věku 5 – 7 let. Mnoho dětí z MŠ je nemocných, a tak dochází k různému spojování dětí k obědu a odpočinku. Také učitelky se více střídají. Je ale vidět, že dětem toto nevadí a ve třídě vládne příjemná a klidná atmosféra. Děti se věnují činnostem, které si při příchodu do třídy zvolily.

Motivace před samotnou aktivitou: Po uzavření MŠ jsme si se všemi dětmi na koberci připomněli, jak důležité je starat se o naše zdraví. Předvedli jsme si, jak se cítíme, když jsme zdraví a jak se cítíme, když jsme nemocní. Pak jsem se dětí zeptala, jestli vědí, proč býváme nemocní? *Z reakce dětí:* „No přece proto, že je nám třeba smutno. Ne, přece pro-

to, že chytíme nějakého bacila, říká mamka. Mě zas mamka říká, že jsem nemocný, protože nechci nosit čepici. Jo a moje mamka mi nadává, protože se mi nechce umývat si ruce.“ Tak jsem se děti zeptala znovu, ale na to co nám pomáhá v tom, abychom byly zdraví? *Z reakce dětí: „No přece vitamíny. Já dostávám vitamíny od mamky. A já mám zase strašně ráda jablíčka, ale jenom ty červená.“* S dětmi se pak bavíme o tom, jak si udržet naše zdraví a o tom, jak by mohl takový bacil vypadat. Jedna dívka si hned vzpomněla na pohádku Mach a Šebestová, kteří bojovali s bacily v krku spolužáka. Tuto pohádku si také dnes děti budou číst s paní učitelkou při odpočinku.

Popis vzdělávací aktivity: Skupina dětí si u výtvarného stolu připravila své přinesené ponožky. Dále jsem jim připravila stejný počet igelitových sáčků a ostatní materiál. Zeptala jsem se dětí, jestli vědí, co za materiál jsem jim k činnosti připravila. Vyzvala jsem je, ať si materiál prohlédnou a osahají. Řekla jsem jim, že jde o odpadový materiál, a zeptala jsem se dětí, kde si myslí, že by tento materiál pravděpodobně skončil. Děti věděly, že nejspíš v koši a popelnici. *„No vidíte a my si z něj teď místo toho vyrobíme bacily, které se mohou stát vašimi mazlíčky.“* Každé dítě si vzalo jeden igelitový sáček a ten si naplnily nepotřebnými letáky. Když se jim zdály sáčky dostatečně naplněné, igelitový sáček si uzavřely a vložily do své ponožky. Poté si gumičkami uzavřely otvor a vytvořily články těla bacilů. Ozdobnými drátky si děti na bacilech vytvořily tykadla a nalepily oči.

Závěrečné hodnocení: Nechala jsem děti pracovat a začala jsem rozkrajovat jablka, banány a také okurek a papriku ke svačině. Po dokončení činnosti jsme s dětmi poklidili. Poprosila jsem děti, aby si zatím pro své bacily vymyslely jméno a krátký příběh, který si po svačině povíme. *Z reakce dětí: „Tohle je angíňák, protože já jsme nedávno měla angínu a strašně mě bolelo v krku. Angíňák mi vlezl do krku a já pak musela ležet v posteli. Můj bacil skáče z lidí na lidi a roznáší bacily. Nemá jméno. Můj se jmenuje soplík. Bydlí v nose.“*

4.7 Empaketáž

Téma: Zima

Techniky: Empaketáž, představitel Christo

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
<p>Naučit děti techniku empaketáže.</p> <p>Procvičit jemnou motoriku.</p> <p>Probouzet u dětí fantazii.</p> <p>Spolupracovat s ostatními dětmi.</p>	<p>Vysvětlení, demonstrace, individuální a společná výtvarná činnost dětí.</p>	<p>Vycházka.</p>	<p>Krepový papír různých barev, nůžky.</p>

Tab. 9 Empaketáž

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá a objevuje.
- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě využívá dosavadních zkušeností, představivosti a fantazie.
- **Kompetence sociální a personální** – Dítě se spolupodílí na společných rozhodnutích, dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a povinnosti. Dítě se samostatně rozhoduje.
- **Kompetence činnostní a občanská** – Dítě se učí svoje hry plánovat a organizovat.

Časové rozpětí: cca 40 min.

Charakteristika dětí: Děti ve věku 4 -7 let. Děti měly uvolněnou náladu a ve třídě byl celkově klid. Šli jsme kvůli dnešní činnosti ven dřív, hned po svačině. Děti byly příjemně naladěny i vzhledem k tomu, že nám vyšlo počasí a každá minuta navíc venku ze třídy má na děti velký vliv.

Motivace před samotnou aktivitou: Ještě ve třídě před odchodem na svačinu jsme si s dětmi povídali o změnách, které v přírodě brzy nastanou. V celé MŠ vrcholí přípravy na Vítání jara a vynášení Morany, a tak jsou děti jarně naladěné i z pravidelné činnosti v MŠ. Při procházkách si všímají kytěk v zahradách domů a také zpěvu ptáků a probouzejících se barev. Zeptala jsem se proto dětí, kdo se na jaro těší a proč? *Z reakce dětí:* „Já se strašně

těším na sluníčko a na teplo a na hřiště. No a já budu s mamkou sázet kytičky. Taky budu moct jezdit na kole a mám slíbené i brusle.“ Děti se v podstatě předháněly v různorodosti odpovědí. Ve chvíli, kdy nám paní kuchařka přivezla svačinu, jsem dětem řekla, že dnes budeme vyrábět velké výtvarné dílo přímo venku v přírodě a že k tomu budeme potřebovat pouze nastříhané barevné krepáky. Bylo patrné, že se děti těší. Po svačině jsme se vydaly na místo, kde pravidelně topíme Moranu. Na děti v rámci této lidové tradice čekává i vodník. Vzala jsem si děti k sobě a řekla jsem jim, že můžeme toto místo pro radost vodníka i pro naši vlastní radost ozvláštnit ještě před samotným příchodem jara.

Popis vzdělávací aktivity: *„Dobře děti, teď mě chvíli vnímejte. Budeme se teď učit jedné netradiční výtvarné technice, zvané empaketáž.“* Jeden z chlapců se hned rozesmál, protože mu toto neznámé slovo přišlo vtipné. *„Slovo empaketáž je původem francouzské slovo. Empaketáží se různé předměty doma i venku balí, zahalují či ozvlášťují. Třeba lavička určená k odpočinku se zabalí do barevné látky.“* Během vysvětlování, jsem dětem ukazovala různé fotografie empaketáží z mobilního telefonu. Dokonce někteří umělci, jako třeba Christo, zahalují mosty, skály v přírodě, domy. Po ukázkách díla jsem vytáhla barevný krepový papír, který jsem nastříhala na pruhy. Děti si vybraly oblíbené barvy a pustily se do práce. Jednomu chlapci jsem ze začátku musela pomáhat, než přišel na to, jak nejlépe se mu budou stromy obalovat. Protože jsme byli na vycházce s celou třídou, do činnosti se postupně zapojily i ostatní děti ze třídy. Pruhy krepového papíru byly na děti dost dlouhé a tak jsem je přepůlila.

Závěrečné hodnocení: Dětem se empaketáž venku velmi líbila. Do tvorby se dokázaly rychle ponořit, rychleji než při tvorbě uvnitř třídy, kde je omezený prostor. Děti pracovaly dle vlastních schopností a potřeb. Někdo si balil svůj vlastní strom, někdo pracoval ve dvojici s kamarádem. Kde a jak a s kým jsme tedy nechala pouze na dětech. I přihlížející učitelka se do činnosti nakonec zapojila. Děti si stále chodily pro nové pruhy papírů, až nám došel. Dokázala bych si tuto činnost představit např. na školní zahradě, kde by výtvarné dílo mohlo zůstat na obdiv ostatním.

4.8 Kombinace technik - Les

(Inspirace k činnosti z knihy Stadlerová Hana, Po O, 2011)

Téma: Zima

Techniky: empaketáž, tvorba a kompozice, odpadový materiál a netradiční pomůcky

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
Procvičit jemnou motoriku. Zopakovat s dětmi techniku empaketáže. Probouzet u dětí fantazii. Spolupracovat s ostatními dětmi při tvorbě lesa.	Vysvětlení, rozhovor a diskuze, demonstrace, individuální a společná výtvarná činnost dětí.	Skupinové vyučování.	Nastříhané větvičky holé i jehličnaté, polystyren jako podklad (je lepší silnější, aby větvičky drželi), modrý igelit, dva odstíny modré v miskách, houbičky, korky a různé tiskací a natírací pomůcky, lepidlo, noviny.

Tab. 10 Kombinace technik - Les

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá a objevuje. Všimá si souvislostí a má elementární poznatky o světě.
- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě využívá dosavadních zkušeností, představivosti a fantazie.
- **Kompetence sociální a personální** – Dítě projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, dokáže nabídnout pomoc, když si druhý neví rady.

Časové rozpětí: cca 45 min.

Charakteristika dětí: Skupina čtyř dětí ve věku 5 -7 let, 2 chlapci a 3 dívky. Děti měly uvolněnou náladu a ve třídě byl celkově klid. Děti si při spontánních hrách zvolily spíše individuální činnosti u stolu a na koberci.

Motivace před samotnou aktivitou: Co vás napadne, když se řekne ZIMA? Z reakcí dětí: „No venku je zima, je sníh. Můžeme dělat sněhuláky. Můžeme se koulovat a bruslit. Jenže teď sníh není, a to je dost blbý.“ Tak mě hned napadlo, že bychom si koulovačku a sněhuláky mohly také udělat. Pak jsem řekla dětem, aby zavřeli oči a zkusily si představit, jak

vypadá les teď v zimě. Po chvíli jsem se zeptala, co se jim v tom lese líbilo a co naopak ne. Z reakcí dětí: „*Mně se tam nelíbilo. Co se ti nelíbilo? Bylo to tam strašidelný a studený. Jednou když napadl sníh, tak jsme s tátou našli i stopy. Nevím čich to byly stopy, možná kance.*“ Pak jsem se dětí zeptala: „*Když jste si představovaly les, bylo v něm něco, co tam být třeba nemělo?*“ Nikdo na tuto otázku nereagoval, až po chvíli jeden z chlapců mi řekl, že když byl s tátou v lese a našli stopy, tak tam našli i odpadky, které se tam válely. Poslední otázku, kterou jsem dětem položila, byla: „*A jak v tom lese vypadaly stromy?*“ A děti hned, že tam byla tma a že stromy neměly listy, jen větve. Jenom ty vánoční stromy měly jehlice. Poté jsme si s dětmi v krátkosti připomněli, že jsou stromy, které na zimu opadají a stromy, kterým listy - jehlice zůstávají. Zkusili jsme si je pojmenovat. Pak jsem před děti položila velký kus igelitu a druhý velký kus bublinkové folie.

Popis vzdělávací aktivity: Dala jsem na igelitový ubrus pomůcky potřebné k následující činnosti. Zkuste si teď vzpomenout, jak jsme venku při vycházce dělali techniku empaketaže – jak jsme obalovali ty stromky. Tak dnes použijeme pouze větvičky a vytvoříme si vlastní les. Nejprve si děti dle vlastního uvážení natiskly a natřely polystyrenovou desku, do které jsme ještě zatřeli i kousky modrého igelitu. Pak si děti z novin vytrhaly proužky (každý cca 2 – 3). Já jsem udělala to stejné a pak jsem dětem předvedla obalování. Děti se do činnosti pustily, ale začátek jim při obalování větviček nedržel a tak jsem se zeptala, co se s tím dá dělat? „*A co kdybychom to zalepili!*“, vykřikla jedna dívka. Při této činnosti může učitelka sledováním posoudit úroveň jemné motoriky každého jednoho dítěte. Až si děti obalily větvičky, tak asi dvě nejrychlejší zkusily obalit i jehličnaté větvičky. To jim ale moc nešlo. Proto jsem dětem rozdala papíry a strukturu jehličnatých větviček si přenášely otiskováním. Původní myšlenka byla, že nám vznikne „březový“ les – protože obalované větvičky novinami tento strom připomínaly. Děti měly k dispozici i jehličnaté větve, které do desky nainstalovaly. Jeden chlapec se stal vedoucím a říkal ostatním, kam mají kterou větev dát. Vznikl nám tak les smíšený.

Závěrečné hodnocení: Děti byly po dokončení veselé a spokojené. Les se jim velmi líbil. Hned si vymyslely, že jejich dílo instalujeme do šatny, aby ho mohly ukázat odpoledne rodičům. Byla jsem velmi překvapená, tím, jak se děti na činnost dokázaly soustředit. Velmi je bavilo vytrhávat a obalovat větve stromů přičemž si přirozeně procvičovaly jemnou motoriku.

4.9 Kresba svíčkou

Téma: Zima

Techniky: netradiční kresba, malba

Cíle	Metody	Organizační forma	Pomůcky a prostředky
Procvičit jemnou motoriku. Učit děti používat různé netradiční materiály a pomůcky při výtvarné tvorbě. Probouzet u dětí fantazii.	Vysvětlení, inscenační, výtvarná a grafická činnost dětí.	Individuální vyučování.	Noviny, svíčky, tvrdý papír velikost A4 a větší, modrá vodová či temperová barva, voda, sešíváčka, bílá látka.

Tab. 11 Kresba svíčkou

Klíčové kompetence:

- **Kompetence k učení** – Dítě soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje. Dítě hledá odpovědi na své otázky a má elementární poznatky o světě.
- **Kompetence k řešení problémů** – Dítě využívá dosavadních zkušeností, představivosti a fantazie.

Časové rozpětí: cca 30 min.

Charakteristika dětí: Skupina šesti dětí ve věku 5 -7 let, 2 chlapci a 4 dívky. Děti, až na dvě výjimky, dnes byly bez nálady. Počasí nebylo příznivé, bylo zamračeno a bez sluníčka. Ve třídě celkově vládla ponurá, tichá nálada.

Motivace před samotnou aktivitou: Protože nálada ve třídě byla ponurá, rozhodla jsem se pro rychlou a zábavnou hru. Dala jsem dětem na koberec noviny. Sedli jsme si do kroužku kolem novin a já dětem připomněla, že nedávno byl jeden chlapec smutný z toho, že není sníh a nemůže se tak koulovat. Začala jsem muchlat noviny v koule. Když jsme jich měli dostatek, řekla jsem: „*Ted' jsou z nás děti, které mají všude kolem sníh a mohou se koulovat. Děcka šup, najděte si svůj koutek, protože koulovaná právě začíná!*“ V tu chvíli se ve třídě strhl boj. Nechala jsem děti nějakou dobu koulovat se. Když jsem viděla, že nadšení upadá, vzala jsem švihadlo a položila ho na zem jako startovací čáru. Poprosila jsem děti, aby posbíraly novinové koule a všechny je shromáždily na jednu stranu švihadla.

Pak si děti stouply do řady za sebou. Já jsem naproti děti instalovala plastový koš a děti se zkoušely trefit do koše. Zatímco děti házely na koš, tak já jsem zkusila ze tří novinových koulí pomocí sešívачky vyrobit sněhuláka. Pár dětí si za mnou sedlo a zkoušeli jsme spolu tvořit z novinových koulí sněhuláky. Pár se nám jich podařilo vyrobit a pak ve skřínce paní učitelka našla bílou látku a sněhuláky jsme si s dětmi nainstalovali v šatně.

Popis vzdělávací aktivity: Po motivaci a spontánní výrobě novinových sněhuláků jsem dětem u stolečků dala tvrdé papíry velikosti A4 a každému kousek bílé svíčky. Děti svíčku zkoumaly a hned se mě vyptávaly, co s tím? *„No tak tento kousek svíčky se pro vás teď stává tužkou. Zkusíme si děti dnes sněhuláky nakreslit trochu jinak – svíčkou.“* Děti se hned začaly smát a divit, a že to určitě nepůjde. Tak jsem je vyzvala, ať to zkusí. Děti kreslily pomocí svíčky sněhuláky. Mezitím jsem jim dala na stůl vodové barvy, vodu a štětec. Až byly s činností hotové, tak si dílo přetřely vodovými modrými barvami. Kresba svíčkou pěkně vystoupila.

Závěrečné hodnocení: I když měly děti na začátku edukační aktivity horší náladu, která nebyla zcela tvořivá, tak pohybová hra ve zlepšení nálady pomohla. Děti se zahřály, rozproudily krev a nakonec se nám povedli i sněhuláci, kteří vůbec nebyli v plánu této aktivity. S dětmi jsme si ještě po činnosti stoupli u stolu a sledovali jsme, jak se nám kresba svíčkou povedla. Z reakce dětí: *„Já jsem si myslel, že to s tou svíčkou vůbec nepůjde. Děti a jak se vám svíčkou kreslilo? Co se vám nejvíc líbilo? Jé, mě se líbilo, jak se mi tam ten sněhulák objevil. Protože, když jsem tou svíčkou maloval, tak to nešlo vůbec vidět. Mně se to strašně líbilo, jednou ségra ve škole vyškrabovaly takovej černej obrázek a pod tím byly barvy. Taky se to tam objevilo. A co se vám dnes líbilo nejvíc? Koulovaná a střelení na koš! Jo to se mě taky líbilo, to byla sranda!“*

5 EVALUACE PROGRAMU

Program byl evaluován v MŠ Vranovice a to dvěma způsoby. Vlastní reflexí jednotlivých edukačních aktivit na základě stanovených kritérií a evaluací vedoucí učitelky MŠ – evaluací celého programu na základě stanovených kritérií a poté evaluací jednotlivých aktivit. Reflexe a evaluace se stala východiskem k tvorbě pozitiv a negativ, které se během realizace programu objevila a také k doporučení pro praxi.

V MŠ jsem program realizovala v období únor – březen 2018, ve třídě Káčátka. Cílová skupina dětí byla ve věku 5 – 7 let (viz Příloha P IV).

5.1 Reflexe edukačních aktivit

1. Reflexe aktivity Muchláz:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Tato technika je z pohledu adekvátnosti pro děti vhodná. Je třeba dbát na přiměřenou a vhodnou komunikaci. Motivační část byla pro děti uvolňující vhodně zařazená.
Zhodnocení reakce dětí	Většinu dětí tato technika bavila. Pouze jedna holčička si s ní nevěděla rady. Jeden chlapec také váhal, ale nakonec mi sdělil, že ho to bavilo.
Zhodnocení činnosti dětí	Děti pochopily podstatu ověřované techniky a téměř všechny pracovaly soustředěně a se zájmem. Děti dokázaly pracovat samostatně a na základě svých individuálních dispozic tvořit svá osobitá díla. Děti se snažily zapojit fantazii a obrazy v papíře hledaly.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Jako organizační formu jsem zvolila skupinovou výuku, protože jsem pracovala s malým počtem dětí předškolního věku v rámci jedné třídy. Metody byly zvoleny vhodně. Hojně jsem využívala samostatné práce dětí, když bylo třeba, tak jsem využila metod slovních zejména vysvětlení či rozhovor. Pomůcky byly zvoleny adekvátně. Stanovené cíle u této aktivity byly naplněny.
Obměny	Muchláz může mít více postupů. Vhodné je děti seznámit s Jiřím Kolářem. Vzniklé obrazce se mohou vybarvovat vodovkami, zmuchlaný papír můžeme využít při koláži či ho různě lepit do malby. U mladších dětí by bylo vhodné papír po zmuchlání kolorovat vodovými barvami nebo pouze jemně obarvenou vodou přetírat. Důležité je ponechat dětem

	prostor a čas pro to, aby se s technikou seznámily a mohly plně zapojit fantazii a tak se dále rozvíjet.
--	--

Tab. 12 Reflexe aktivity Muchláz

2. Reflexe aktivity Frotáž:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Aktivita byla zvolena adekvátně, i přes počáteční nutnost vysvětlit dětem správný postup techniky a nová slova, která byla dosud dětem neznámá.
Zhodnocení reakce dětí	Reakce dětí z dnešní netradiční výtvarné aktivity byly nadšenější, než ty předchozí z muchláže. Děti velmi bavilo různé struktury povrchů zkoumat. Děti nadšeně přemýšlely, které hračky by se daly využít.
Zhodnocení činnosti dětí	Děti se aktivně zapojovaly a hledaly po celé třídě vhodné předměty k přenosu různých reliéfů. Když to nešlo, děti hračku prostě vrátily a vzaly si něco jiného. Takto pokračovaly dál, dokud jsem nebyla nucena aktivitu přerušit.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Za organizační formu jsem zvolila skupinové vyučování, protože jsem pracovala s malým počtem dětí předškolního věku v rámci jedné třídy. Metody byly zvoleny vhodně. Nejvíce bylo třeba metod slovních – hlavně vysvětlování. Pomůcky byly zvoleny adekvátně. Stanovené cíle u této aktivity byly naplněny.
Obměny	Lepší použít průklepový papír, který se lépe tvaruje. My jsme měli kancelářský a ten jsem některým dětem musela pomoci přidržovat, protože jim sklouzával. Tuto techniku si děti mohou krásně vyzkoušet i venku při vycházce nebo při hrách na zahradě školky. Poté lze díla z venkovního i vnitřního prostředí porovnávat. Je také možné zorganizovat instalaci či výstavu těchto prací.

Tab. 13 Reflexe aktivity Frotáž

3. Reflexe aktivity Výroba ručního papíru:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Výroba ručního papíru z křehkého toaletního papíru byla pro cílovou skupinu dětí vhodná. Pokud bych zvolila klasický postup výroby papíru přes síto, činnost bych prováděla sama. Proto výběr toaletního papíru.
Zhodnocení reakce dětí	Děti reagovaly se zájmem a nadšením. Výroba ručního papíru je nadchla. Děti dokázaly samostatně a soustředěně pracovat. Děvčata si také vychutnávala zdobení papíru. I motivační fáze před samotnou aktivitou děti bavila a přirozeným způsobem se u ní učily.
Zhodnocení činnosti dětí	Děti pracovaly samostatně metodou pokus – omyl. Nikdo nepotřeboval pomoc učitelky a na základě instrukcí děti netradiční aktivitu zvládly.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Jako organizační formu jsem zvolila skupinové vyučování s dětmi 5 -7 let v rámci jedné třídy. Metody práce s dětmi jsem zvolila vhodně. Do konce jsem při motivaci přidala s dětmi i rozhovor nad možnostmi dalšího využití odpadového materiálu. U výtvarných činností byla hojně využita samostatná výtvarná činnost dětí. Cíle stanovené u této edukační aktivity byly splněny.
Obměny	Děti výroba ručního papíru velmi nadchla. Protože činnost dělaly poprvé, vyrobily si malé kousky papíru. Do příště bych dětem doporučila vyrobit si papír větší a co nejslabší (lze třeba malým válečkem uhladit), aby si na něj po uschnutí mohly psát či kreslit. Pokud se výrobek použije k dekoraci jiného výrobku, doporučuji menší klidně i silnější kusy.

Tab. Reflexe aktivity Výroba ručního papíru

4. Reflexe aktivity Body – art:

Zhodnocení adekvátnosti	Zadaný výtvarný úkol byl z hlediska zhodnocení adekvátnosti činnosti vzhledem k věku a schopnostem dětí, vhodný. Děti potřebovaly delší čas k promyšlení si jejich činností.
Zhodnocení reakce dětí	Reakce dětí byla po motivaci nadšená. Poté přišla chvíle váhání a rozmyšlení, jak tento úkol vyřešit. Celkově byly reakce dobré. Pouze jeden chlapec si se zadáním nevěděl rady a po nějaké chvíli se rozhodl, že už je hotový a když nemůže začít znovu, tak už dál pracovat nechce.

Zhodnocení činností dětí	Děti po zadání úkolu chvíli váhaly. Jejich zkušenost s výtvarnou činností probíhá spíše na základě instrukcí. Děti (až na jednoho chlapce) se s úkolem nakonec vypořádaly perfektně, na činnost se dokázaly soustředit a ve finále opravdu použily pouze své vlastní tělo. Myslím, že naplnění body – artu se podařilo. Bylo vidět jak se děti do akce, činnosti dostaly a plně si ji užívaly.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Skupinové vyučování jsem zvolila, protože jsem pracovala se skupinou dětí v rámci jedné třídy. I když šlo o aktivitu v podstatě kolektivní – každé dítě pracovalo na svém díle a taky se nejvíce využila metoda individuální činnosti dětí a také vysvětlení. Stanovené cíle byly naplněny.
Obměny	Tato aktivita by se dobře dělala i venku. Je k ní třeba prostoru. Nebo je nutné upravit prostor třídy, tak aby se děti mohly kolem svého díla bez omezení pohybovat. Já jsem původně chtěl s dětmi dělat pouze portrét, nakonec jsme s dětmi otiskli větší část těla.

Tab. 15 Reflexe aktivity Body – art

5. Reflexe aktivity Kresba v mouce:

Zhodnocení adekvátnosti	Tato aktivita byla pro děti, na které je tento program zaměřen, adekvátní. Zapojování a procvičování ruky, která není při kresbě preferovaná, je příjemnou změnou a relaxací.
Zhodnocení reakce dětí	Děti na činnost reagovaly pozitivně a velmi je bavila. Dokonce si přes hodnocení celé aktivity domluvily s paní učitelkou možnost opakování činnosti i v rámci spontánní činnosti v ranních a odpoledních hodinách.
Zhodnocení činností dětí	Děti postupovaly podle instrukcí, samostatně si kreslily a učily se vyjadřovat své prožitky a emoce jinak než slovní cestou. Při společné činnosti na velkém formátu papíru děti musely spolupracovat a domlouvat se, kdo kde kreslí.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Organizační formu jsem zvolila skupinovou práci, protože jsem pracovala se skupinou dětí v rámci třídy. Nejčastěji použité metody: rozhovoru a slovních instrukcí při úvodních hrách, poté děti využívaly výtvarných činností. Stanovené cíle byly až na jeden naplněny. Děti mi nedokázaly říct, jakým možným způsobem se mohou vyjadřovat. Nedokázaly

	ly si výtvarné, taneční či dramatické vyjadřování spojit komunikací.
Obměny	Do mouky mohou děti tvořit velká výtvarná díla – otisky různých částí těla, kresba rukama, nohama, nebo využitím materiálů k otiskování. Činnost mohou provádět děti individuálně či ve skupinách.

Tab. 16 Reflexe aktivity Kresba v mouce

6. Reflexe aktivity Práce s odpadovým materiálem:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Samotná činnost byla pro děti, na které je program zaměřen vhodná. Netradiční výtvarné techniky jsou dobře využitelné i k přesahu do dalších témat a před samotnou činností je dobré s dětmi pracovat. To se dle mého hodnocení povedlo.
Zhodnocení reakce dětí	Z reakcí dětí vyplývá, že je realizace bavila. Dokázaly si výrobu vlastních bacilů užít. Až na dvě děti nebyl problém vůbec problém vymyslet si pro svůj výrobek jméno a příběh. Většinou děti vycházely z vlastní zkušenosti.
Zhodnocení činností dětí	Děti pracovaly samostatně. Pokud potřebovaly pomoc, řekly si o ni kamarádovi nebo mně. Jedna aktivní dívka dokonce sama nabízela pomoc.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Jako organizační formu jsem zvolila skupinové vyučování, protože jsem pracovala se skupinou dětí v rámci jedné třídy. Metody byly také vhodně zvoleny. Využila jsem i inscenační metodu, kdy se děti vžívaly do rolí zdravých a nemocných. Stanovené cíle byly naplněny.
Obměny	Do budoucna bych změnu nedělala. Tato aktivita dětem vyhovovala.

Tab. 17 Reflexe aktivity Práce s odpadovým materiálem

7. Reflexe aktivity Empaketaž:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Edukační činnost byla zvolena vhodně. Do činnosti se spontánně zapojovaly i ostatní děti ze třídy. Díky činnosti šla zhodnotit úroveň jemné motoriky každého dítěte i schopnost soustředit se a dokončit činnost.
Zhodnocení reakce dětí	Děti na edukační činnost reagovaly velmi pozitivně. Při mém docházení za nimi, je vidět nadšení, které mají, když mě spatří. Netradiční výtvarné činnosti jsou pro ně nové. S použitím vhodných pojmů a s přizpůsobením činností dětem se z edukační aktivity stává přirozená

	součást učení dětí.
Zhodnocení činnosti dětí	Děti, které se dokázaly do činnosti ponořit, si obalily dokonce několik stromů či pracovaly individuálně. Dětem se s pruhy krepáků velmi dobře manipulovalo. Krepový papír neklouzal a na kůře dobře držel. Jen délku pruhů bylo třeba rozpůlit.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Organizační forma a metody práce s dětmi byly zvoleny vhodně. Činnost byla naplánována při vycházce venku. Byla zacílena hlavně na skupinu dětí ve věku 5 – 7 let, ale bylo vidět, že zájem mají i ostatní děti předškolního věku. Přirozeně se do činnosti i do poslechu při vysvětlování techniky zapojovaly. Cíle byly naplněny. U dvou dívek jsem si všimla, že se nechávají vést a že na ně jejich kamarádky vyvíjejí tlak v podobě příkazů a nařízení. Nechtěla jsem zasahovat přímo a tak jsem jedné z nich nabídla možnost vyzkoušet si techniku na svém vlastním stromě. Dívka to přijala.
Obměny	Tato technika je pro venkovní prostředí přímo určená. Děti činnost venku velmi bavila. Empaketáž můžeme propojit s jakýmkoli ročním obdobím a navázat třeba na lidové tradice. Ozvláštnit a vytvořit tak umělecká díla jde velmi jednoduché např. na školní zahradě, kde se tyto díla mohou stát součástí slavností či výstavy pořádané dětmi pro rodiče.

Tab. 18 Reflexe aktivity Empaketáž

8. Reflexe aktivity Kombinace technik – Les

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Činnost byla pro děti, na které je program zaměřen, adekvátní. Obalování větviček velmi dobře procvičila zručnost a jemnou motoriku dětí i jejich schopnost soustředit se na probíhající činnost. Možností je využít více odpadového materiálu či vytvořit různé typy lesů (březový, smíšený, čistý, s odpadky) a dále děti pomocí nich vzdělávat.
Zhodnocení reakce dětí	Reakce dětí byla pozitivní. Děti činnost bavila a do samotné tvorby lesa se děti zaujatě pohroužily.
Zhodnocení činnosti dětí	Dvě děti velmi bavilo obalování větviček. Obalily si více větviček, než měly. Ostatní činnost spíše braly tak jak to bylo. Všechny děti velmi bavila následná tvorba celého lesa. Jeden chlapec se ujal organizování a

	radil dětem, co kam instalovat. Když děti činnost dokončily, velmi dobře reagovaly na to, co s naším dílem dál.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Skupinová práce doplněná individuálními výtvarnými činnostmi je vhodně zvolenou organizační formou. U netradičních výtvarných činností jde o skupinovou nebo individuální činnost. Motivace a úvodní hry většinou probíhají kolektivně. Cíle byly v této činnosti naplněny. Spolupráci s ostatními si každé dítě uzpůsobilo dle svých vlastních dispozic.
Obměny	Při činnosti je vhodné zvolit širokou polystyrenovou desku, do které se dá pevně instalovat materiál. Některé větvičky se nám totiž vyvracely.

Tab. 19 Reflexe aktivity Kombinace technik – Les

9. Reflexe aktivity Kresba svíčkou:

Zhodnocení adekvátnosti aktivity	Samotná činnost byla pro cílové děti těžší. Protože kresba svíčkou nejde vidět, musí se na ni více tlačit. To jsem dětem neřekla, a když se snažily obrázek přetírat barvou, kouzlo vosku se objevovalo jen málo a děti si tak musely své dílo dokreslovat.
Zhodnocení reakce dětí	Děti dnes velmi bavila motivace a hry. Při motivaci a pohybové hře nám dokonce za pomoci dvou dívek vznikli sněhuláci z novinových koulí. I když špatně drželi a museli jsme je opřít o zeď, dětem se moc líbili. Reakce dětí na kresbu svíčkou byla vesměs pozitivní.
Zhodnocení činnosti dětí	Děti pracovaly na zadaném úkolu samostatně. Komunikace probíhala přirozeně. I když byla třeba úprava a upřesnění, děti vše zvládly.
Zhodnocení didaktických kategorií a cílů	Za organizační formu jsme dnes zvolila individuální výuku dětí. Děti i motivační část v podstatě tvořily a sami za sebe. Práce u stolu a kresba sněhuláků byla také individuální práce. Děti se naučily nové technice a stanovené cíle tak byly naplněny.
Obměny	Při kresbě svíčkou budou vhodnější klasické dlouhé bílé svíce. Já jsem je neměla a použili jsme svíce čajové. To bylo pro děti obtížnější, protože na svíčku málo tlačily. Kresbu svící či barevnými voskovkami lze velmi dobře využít v rámci tématu vesmír. Děti mohou tvořit vesmírná díla – planety, mlhoviny a to přetíráním černou barvou.

Tab. 20 Reflexe aktivity Kresba svíčkou

5.2 Evaluace vedoucí učitelky

Evaluace vzdělávacího programu vedoucí učitelkou:

Adekvátnost programu	Celkově mě vzdělávací program zaměřený na netradiční aktivity velmi zaujal. Název přesně vystihuje soubor edukačních aktivit, které studentka s dětmi realizovala. Činnosti byly ve vztahu k cílové skupině dětí ve většině případů adekvátně vybrány. Netradiční výtvarné techniky děti zaujaly a rozvíjely. Zaujaly a rozvíjely dokonce i mne, protože o některých představených netradičních technikách jsem nevěděla a činnosti mě nakonec velmi překvapily.
Činnost dětí	Děti se snažily pracovat dle zadání. Pouze v několika výjimečných případech bylo třeba zadání či postup zopakovat. Děti se s netradičními technikami seznámily v rámci motivace a poté pracovaly samostatně či ve skupině, dle zvolených strategií. Pokud činnost nevyžadovala postupovat dle zadaných instrukcí, nechávala studentka dětem dostatek času k tomu, aby si realizaci výtvarného úkolu promyslely. Opakovaně se stalo to, že dětem trvalo i několik minut, než se do realizace pustily. Často se vyptávaly na to, co a jak a čím mají výtvarný úkol vyjádřit. Při pozorování didaktických aktivit vyplynulo, že děti nejsou vedeny k samostatnému rozhodování jak při plánování, tak realizaci činností. Tato svoboda vyžaduje větší nároky na čas a prostor. Po překonání této počáteční fáze pak děti ve většině případů úkol realizovaly. Pouze ve dvou případech byla realizace těžší – poprvé při činnosti muchláže, což byla pro děti jedna z neznámých činností a poté při realizaci Body-artu, kdy se téměř ve finále jeden chlapec rozhodl, že jeho ztvárnění sebe sama není dle jeho představ a dál už prostě nechtěl pokračovat. Činnosti nedokončil, protože chtěl začít od začátku, na což bohužel již nebyl prostor. Pro výtvarné vyjádření a uplatnění představivosti je omezený prostor velmi nepříznivý. Netradičně výtvarné techniky bývají u nás v MŠ zařazovány jako doplňková činnost v rámci tématu.

Didaktické strategie studentky	Cíle si studentka stanovila vhodně a dle mého názoru byly vesměs naplněny. Organizační formu většinou studentka zvolila skupinové vyučování. Tato organizační forma je v prostředí naší MŠ zatím méně využívána. Často prostě dělají všechny děti připravenou činnost – jak motivaci, tak hlavní činnost. Je výborné vidět a uvědomit si, že to jde i jinak. Mladší děti se většinou studentce zapojovaly do motivační fáze. Vydržely chvíli a poté se vrátily ke svým činnostem. Hrály si tiše a děti, se kterými studentka pracovala, vlastně nerušily. Samotnou aktivitu pak už studentka realizovala s vybranou skupinou dětí ze třídy. Metody práce byly dle mého názoru zvoleny adekvátně. Velmi dobře bylo pracováno s motivací dětí. Studentka vhodně zařadila vysvětlování a další slovní metody. Dále byla patrná demonstrace a předvádění a také hraní si v rolích děti dobře zvládaly.
Činnost studentky	Studentka velmi dobře pracovala s motivací dětí. Motivaci (jak mi později sdělila), považuje za důležitou součást aktivity, což bylo patrné. Do budoucna bych doporučila více se při motivaci zaměřit na představitele jednotlivých technik a směrů. Velmi pozitivně hodnotím to, že studentka při práci s dětmi využila jak různé publikace, tak i PC. Studentka se ve většině aktivit snažila dětem představit výtvarné zadání. Poté dětem ponechala dostatečný prostor k tomu, aby si netradiční výtvarnou aktivitu promyslely a osobitě výtvarně vyjádřily. Komunikovala většinou jasně a přesně. Pokud viděla, že děti potřebují podporu či pomoc nebo byla přímo požádána o pomoc, činila tak bezodkladně. Velmi se mi líbilo, že vždy po aktivitě zařadila závěrečné hodnocení samotnými dětmi. Někdy bylo hodnocení slovní, jindy pomocí „smajlíků“. Studentka se snažila dětem předat i informace týkající se nových netradičních technik. Vhodně dětem představovala výtvarná díla i představitele jednotlivých technik či postupů. Toto bylo jasně vidět např. při činnosti empaketáže či frotáže, kdy si děti vzpomněly na předešlé postupy výtvarného zpracování.
Změny do budoucna	Na samotné realizaci edukačních aktivit bych nic neměnila. Velmi mě zaujala chuť a motivace dětí netradiční výtvarné techniky zpracovávat. Dětem se jiný způsob práce velmi zamlouval. Do budoucna bych ráda

	<p>netradiční výtvarné techniky zařadila do činnosti učitelky ve třídě. Mám výtvarné činnosti velmi ráda, ale vesměs je do činnosti zařazuji okrajově. Spíše si děti vyrábí ráno či odpoledne. Učitelky u nás v MŠ by si mohly tento vzdělávací program rozpracovat o další netradiční techniky vhodné a využitelné pro děti v MŠ. Co mě napadá je, že náročnost na přípravu činností, naplánování činností by pro učitelky mohlo znamenat více práce. Proto by bylo vhodné zařazovat tyto činnosti do řízených činností v MŠ postupně a nepřehnat to, co se týče počtu netradičních technik. Myslím, že je důležité tyto činnosti prolínat s dalšími oblastmi vzdělávání. Jako velký přínos bych ještě chtěla vyzdvihnout přenesení činností do venkovních prostor na čerstvý vzduch a realizaci např. na zahradě MŠ. Také velmi podnětná do dalších tříd je úprava prostředí pro vytvoření výtvarného prostoru pro volnou výtvarnou činnost a tvorbu dětí.</p>
<p>Evaluace jednotlivých edukačních aktivit vedoucí učitelkou:</p>	
<p>Muchláz</p>	<p>Tato činnost byla pro děti úplně nová. Studentka dětem vysvětlila postup a také to dětem názorně předvedla. Děti poté pracovaly dle instrukcí. Snažily se v liniích hledat obrazec, ale bylo vidět, že tato technika bude chtít opakování. Jeden chlapec požádal studentku o pomoc. Ta mu znovu vysvětlila postup ke zpracování výtvarného zadání a chlapec se pak už snažil úkol vyřešit. Až na tři děti, které s činností bojovaly a nakonec ji vyřešily po svém, děti úkol zvládly. Bylo velmi zajímavé sledovat, jak se děti s úkolem vypořádávají. Jak se snaží zapojit představivost i fantazii. Při této činnosti jde jasně a přirozeně sledovat úchop tužky, uvolnění ruky či jemná motorika dětí. Činnost byla pro vybranou skupinu dětí náročnější, ale zvládnutelná. Prostým opakováním by činnost zvládly i děti, které nakonec pouze namalovaly obrázek. Studentka dala dětem dostatek času i prostoru k vyřešení zadání. Komunikovala s nimi přiměřeně a jasně. Zvolená forma práce a metody považuji za vhodné. I stanovené cíle byly splněné.</p>
<p>Frotáz</p>	<p>Při této technice se studentka zaměřila na rozvoj hmatu. Děti při motivaci hmatem poznávaly běžné předměty. Při vysvětlení samotné netradiční techniky si jedno nebo dvě děti vzpomněly, že už tento postup znají. Stu-</p>

	<p>dentka používala vhodné formulace a přesné názvy. Podnítila a zaujala děti tak, že hledaly, jaký povrch by se v rámci třídy dal na papír přenést. Velký problém pro děti byl v tom, že jim kancelářský papír špatně držel na věcech, které byly větší či objemnější. Studentka musela dětem papír přidržovat. Vhodnější by byl papír jemnější či průklepový. Také by bylo vhodné papír nějak přichytit, aby dětem neklouzal. Stanovené cíle byly naplněny. Pozitivně hodnotím schopnost pružně střídat metody, které při práci se skupinou dětí použila. Organizační forma byla také zvolena vhodně, protože studentka pracovala se skupinou dětí z jedné třídy.</p>
<p>Výroba ručního papíru</p>	<p>Celkový dojem z této aktivity byl velmi dobrý. Při motivaci studentka vhodně propojila netradiční výtvarné techniky s environmentální výchovou. Motivační fáze děti zaujala a děti se pak na samotnou výrobu papíru soustředily a dokázaly samostatně pracovat. Stanovené cíle byly naplněny. Skupina dětí pracovala jak samostatně, tak v kooperaci s ostatními ve skupině. Mladší děti se zájmem pozorovaly. Děti na činnost i na zadání studentky reagovaly kladně. Činnost se zájmem a soustředěně dokončily. V odpoledních činnostech vyrobený papír pozorovaly, zda je již suchý a diskutovaly o tom, jak jej ukáží rodičům a polemizovaly nad tím, jestli se na něj bude dát psát a kreslit. Tato netradiční výtvarná činnost byla celkově velmi zajímavá a podnětná. Sama jsem se s tak jednoduchou výrobou ručního papíru setkala poprvé a rozhodla jsem se, že si ho děti v MŠ znovu vyrobí ke Dni matek.</p>
<p>Práce s odpadovým materiálem</p>	<p>Při této aktivitě studentka využívala práci s netradičním a odpadovým materiálem. Kombinace motivace a úvodní hry děti přivedla k zamyšlení nad tématem. Studentka činnost prováděla za účelem splnění cílů. To si myslím, že se jí podařilo. Studentka využívala třeba slovních metod a také metody inscenační, které děti vtáhly do tématu. Po zadání instrukcí děti samostatně pracovaly. Pokud potřebovaly pomoc, tak si o ni řekly. Pozitivně hodnotím následné zadání vymyslet pro své dílo jméno a krátký příběh. Z pozorování vyplynulo, že jsou děti na vymyšlení soustředěné a zaměřené. Toto hodnotím jako velmi přínosné a rozvíjející dětskou osobnost.</p>

Body – art	<p>U této aktivity se nejvíce projevilo to, že děti jsou navyklé v rámci výtvarných činností pracovat převážně dle instrukcí učitelky. Dětem trvalo, než se do realizace díla dostaly. V rámci této aktivity se děti učily techniky body-artu, a tak ztvárňovaly samy sebe pouze za pomoci otiskování svého těla. K malbě děti také využívaly pouze částí těla. Zpočátku se vyptávaly, co a jak mají udělat. Jedno dítě dokonce nadšeně běželo pro štětec. Studentka znovu vysvětlila zadání a bylo vidět, že dívka začala nad realizací úkolu uvažovat. Studentka začala tak, že nejprve nechala děti lehnout si na velký kus papíru. Děti se od pasu nahoru nejprve obkreslovaly. Protože jim to moc nešlo, studentka dětem pomohla. Děti se poté pustily do práce a výsledné dílo bylo úžasné. Využívaly nabídnuté základní barvy a po nějaké době začaly barvy míchat. Při této aktivitě se stalo to, že jeden chlapec začal srovnávat své ztvárnění sebe sama s ostatními a zničehonic se rozhodl dál nepokračovat, protože nebyl spokojený. Děti pracovaly samostatně vedle sebe na jednom kusu velkého papíru. Při činnosti zapojovaly jak představivost a fantazii, tak smysly. Cíle byly naplněny.</p>
Kresba v mouce	<p>Tato aktivita nebyla skupině dětí, se kterou se program realizoval, cizí. Bylo vidět, že děti věděly co dělat. Studentka si nejprve v rámci motivace s dětmi procvičila ruce. Velmi zajímavá byla kresba oběma rukama. Také si spolu připomněli netradiční techniku Body-artu. Děti se aktivně zapojovaly a dokázaly se na činnost dostatečně soustředit. Protože bylo evidentní, že činnost je dětem známá, pustily se s chutí do práce. Jediné zadání, které děti měly, plynulo z toho, že je třeba použít ke kresbě ruce. Studentka použila vhodnou organizační formu a využívala metody přiměřené situaci. Při této činnosti děti nejvíce pracovaly samostatně. Studentka dětem do tvorby nezasahovala a celou realizaci nechala na nich. Tato aktivita děti velmi bavila. Využití hmatu a kresba jinak procvičovala smysly. Tato aktivita na děti působila vyloženě relaxačně.</p>
Empaketáž	<p>Tato aktivita se odehrávala venku, a tak studentka zvolila jako organizační formu vycházku. Primárně pracovala s vybranou skupinou dětí, ale při samotné realizaci se spontánně zapojovaly i mladší děti. Činnost hodno-</p>

	<p>tím velmi pozitivně. Děti pracovaly samostatně i ve dvojici. Soustředily se na činnost a nad činností uvažovaly. Z pozorování vyplynulo, jak nad obalováním stromků přemýšlí – i nahlas sdělovaly své záměry učitelce a studentce. Tato aktivita byla dětem zcela neznámá. Hodnotím ji jako velmi relaxační a rozvíjející zároveň. Děti s realizací a zadáním výtvarného úkolu neměly žádný problém a hned se do realizace pustily.</p>
Kombinace technik - Les	<p>Techniku Empaketáže děti již z minulé aktivity znaly. Nejprve si děti různými pomůckami natiskly a nabarvily polystyrenovou desku. Poté začaly obalovat větvičky. Děti byly k činnosti velmi citlivé. Pozitivně hodnotím to, že se děti do obalování pustily velmi soustředěně. Studentka dětem připomněla techniku empaketáže a velmi stručně vysvětlila nastávající činnost. Děti dokázaly pracovat jak individuálně, tak společně. Činnost se prolínala a plynula velmi přirozeně. Metody, organizační forma i pomůcky zvolila studentka vhodně vzhledem k edukační aktivitě. Studentka vhodně pracovala se samostatností dětí a snažila se je pouze motivovat a minimálně jim do činnosti zasahovala. Jediný problém nastal s ukončením pruhů, tak aby držely – studentka se nejprve zeptala dětí, jak by se to dalo vyřešit. Konce papírových pruhů děti nakonec zalepily lepidlem. Závěrečné hodnocení dětí bylo velmi pozitivní. Děti byly s dílem velmi spokojené a hned si našly místo, kde své dílo vystaví pro rodiče.</p>
Kresba svíčkou	<p>Tato aktivita by potřebovala pozměnit. Kresba svíčkou šla dětem špatně. Studentka asi zvolila špatný druh svíčky. Děti pomocí svíček kreslily, ale ne dostatečně silně. Tento nedostatek si uvědomila i studentka a děti na to upozornila. Bylo tedy třeba na svíčku více tlačit či víckrát tvar obkreslit. Myslím, že změna svíčky by stačila. Poté co děti nakreslily sněhuláka svíčkou, zkusily si práci přetřít modrou barvou. Stalo se ale to, že ty děti, které na svíčku netlačily dostatečně, nepostřehly kouzlo výtvarného díla. Vosková kresba měla při přetření vystoupit. Což se povedlo pouze u některých děl. Je patrné, že tato činnost je pro děti zajímavá, jen je třeba zvolit správné pomůcky a dbát na to, že je třeba větší vrstvy vosku.</p>

Tab. 21 Evaluace vzdělávacího programu vedoucí učitelkou

5.3 Pozitiva a negativa vzdělávacího programu

Pozitiva a negativa vyplývající z průběhu vzdělávacího programu:

	+	-
Studentka	<p>Zájem a zaujetí dětí činnostmi.</p> <p>Rozvoj osobnosti dítěte a aktivity.</p> <p>Všechny netradiční výtvarné činnosti si děti vyráběli sami, rozvoj výtvarných dovedností.</p> <p>Možnost rozvíjet děti přirozeným způsobem, podpora samostatné práce, podpora spolupráce mezi dětmi.</p> <p>Možnost přenesení činnosti ven.</p> <p>Objevování možností práce s netradičním a odpadovým materiálem.</p> <p>Využití běžně dostupných pomůcek.</p> <p>Inspirace pro učitelky.</p>	<p>Časová náročnost některých aktivit.</p> <p>Nároky na uspořádání prostoru.</p> <p>Nároky na učitelku: znalost výtvarných technik, příprava činností, trpělivost a respekt dětské individuality.</p>
Vedoucí učitelka	<p>Zájem a zaujetí dětí.</p> <p>Netradiční výtvarné aktivity podporovaly u dětí soustředěnost a děti práci dokončovaly.</p> <p>Aktivita při realizaci činností.</p> <p>Využití netradičního materiálu a netradičních výtvarných postupů.</p> <p>Podpora samostatnosti.</p> <p>Učení se novým dovednostem.</p> <p>Možnost obměny či transformace do jiného tématu.</p> <p>Opakování technik vede k zapamatování si.</p> <p>Inspirace pro učitelky.</p>	<p>Vyšší požadavky na edukační strategii učitelky.</p> <p>Více se soustředit na umělecké techniky, směry a představitele v rámci motivace.</p> <p>Úprava prostoru (např. při body-artu) a dostatek času pro realizaci činností.</p> <p>Dbát na vhodný výběr pomůcek (vyzkoušet).</p>

Tab. 22 Pozitiva a negativa programu

V rámci srovnání vlastní reflexe a evaluace vedoucí učitelky jsem došla k závěru, že se ve většině bodů shodujeme. Jako pozitivum vyzdvihuji zejména:

- Zájem a zaujetí dětí.
- Využití netradičních výtvarných technik ve vzdělávací činnosti.
- Podpora samostatnosti dětí, rozvoj osobnosti a aktivity.
- Možnost přenést vzdělávací aktivity do venkovního prostoru.
- Rozvoj výtvarných dovedností.
- Inspirace pro učitele/učitelky.

V negativním hodnocení se reflexe s evaluací shoduje v bodech:

- Prostorová náročnost u realizace některých aktivit.
- Časová náročnost.
- Vyšší nároky na učitele/učitelku a jejich přípravu na činnost.

Z evaluace a reflexe je patrné, že vzdělávací program začleňující netradiční výtvarné techniky do edukačního procesu v MŠ byl úspěšný. Děti zaujaly netradiční výtvarné techniky, nové postupy i práce s netradičním materiálem. Program v dětech probouzel představivost a fantazii, rozvíjel a samostatnost v realizaci činností a rozhodování. Díky tomu děti mohly zapojit i své smysly a plně se na činnosti soustředit. Ze všech devíti aktivit se činnost nedařila jen u jedné aktivity a to tak, že děti za pomoci studentky situaci zvládly. Drobné obtíže při realizaci aktivit zvládali děti sami či za pomoci kamaráda. Zpětnou vazbou pro mě byla nakonec programu pozitivní slova vedoucí učitelky i učitelky ze třídy, kde jsem program realizovala. Vedoucí učitelka by ráda přednesla prosbu, aby učitelky činnosti tohoto typu plánovaly a do edukačního procesu zařazovaly.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

U všech netradičně výtvarných edukačních aktivit by se učitelé v MŠ měli zdržet dávání přímých instrukcí dětem. K realizaci výtvarného úkolu či zadání by měl být poskytnut dostatečný prostor a čas. Děti by neměly být v žádném případě ve stresu. Vhodné jsou motivační hry k navození tématu, ukázka děl či hry k relaxaci a uvolnění případného napětí. Pokud dětem poskytneme dostatek času a prostoru, děti aktivně hledají různé možnosti k vyjádření se. Také je velmi důležité respektovat dětskou individualitu a znát kognitivní vývoj i dětský výtvarný vývoj. Netradiční výtvarné aktivity musí být přiměřené věku a schopnostem dětí. Velmi vhodné je i seznámení dětí s pomůckami, které budou děti při výtvarné tvorbě využívat. Každou netradiční výtvarnou činnost je třeba dopředu naplánovat. Učitel/Učitelka by se neměla obávat experimentování. V rámci netradičních technik se nabízí různé formy práce, které se dají v MŠ využít.

Netradiční nádech činností a nově nabyté výtvarné dovednosti vzbuzují v dětech zájem, aktivitu a touhu po objevování a zkoumání (např. hry s barvami). Vracení se k netradičním výtvarným činnostem pak nově nabyté dovednosti upevňují.

Velmi vhodné je vždy využívat igelitových ubrusů, aby nedocházelo ke zbytečnému znehodnocení majetku MŠ. Příhodné a nutné jsou i zástěry či stará trička, která si děti při tvorbě oblečou. Mohou se tak do výtvarné činnosti ponořit a netrápit se tím, zda se budou rodiče zlobit, že si dítě ušpinilo oblečení.

Z realizace vyplývá, že u výtvarných činností obecně je lepší pracovat s menší skupinou dětí, maximálně do 10 dětí. Ideální je počet 6 -7 dětí. Toto se mi při ověřování potvrdilo, protože bylo ještě možné věnovat se dětem individuálně, když potřebovaly. Také bylo možné děti při práci sledovat a všimnout si reakcí na samotnou činnost. Je tedy třeba vyšších nároků na profesionalitu učitele. Motivační fáze není problém, ale samotná realizace ve třídě, kde je více jak 20 dětí, není v rámci doporučení svobodné a samostatné práce dětí možné. Proto by měla učitelka více využívat skupinové vyučování, individuální práce dětí či přenášet činnosti na zahradu a do venkovního prostoru, kde se děti necítí stísněně.

V praxi je důležité myslet na obměny a k činnostem se vracet. Z realizace vyplynulo, že děti o netradiční výtvarné techniky měly zájem a velmi dobře v rámci činností tvořily a osvojovaly si nové postupy. Děti na postup i informace, které se k činnosti vážou, rychle zapomínají. Proto je vhodné věnovat se netradiční výtvarné činnosti či výtvarnému směru delší časový úsek. Vhodné je netradiční činnosti opakovat, obměňovat a nezapomenout

dětem připomínat činnost minulou. Některá výtvarná díla mohou zůstat založena v šanonu dítěte ve třídě, a je možné s nimi dále pracovat a připomínat si nové postupy a techniky.

V rámci výtvarných činností je dobré využít ukázkou výtvarných děl jak z PC, tak z publikací. Nabízí se např. Svět umění XX. Století od postimpresionismu po digital art od Gaff, J. a Oliver, C., Nápadník do hodin výtvarné výchovy od Jašurkové Petry, Dekorování papíru od Kláry Nejezchlebové, knihy pro děti z nakladatelství Usborne věnující se umění (explorační tvorbě, barvám), ale i dalším tématům vhodné pro využití v MŠ. Různé publikace s inspiracemi, náměty nebo obrazovým materiálem by měly mít děti k dispozici k nahlédnutí. Pokud není možné knihy nakoupit do třídy, je možné využít např. služby knihovny, která může do MŠ výtvarné knihy půjčit. Přidanou hodnotou knih je také podpora předčtenářské gramotnosti dítěte a budování vztahu ke knize.

Netradiční výtvarné techniky by se měly prolínat s těmi tradičními. Činnost by měla probíhat po celý školní rok. Jednou z forem by mohl být program s 9 aktivitami (říjen – červen), který by v průběhu školního roku děti seznámil vždy s jednou netradiční technikou. K této technice by se v tom daném měsíci děti vracely v různých obměnách a aktivitách. Variantou by mohl být i netradiční výtvarný kroužek v MŠ. Originální a pro děti velmi přínosné zakončení kroužku by mohla být instalace výtvarných děl v prostorách MŠ či dokonce výstava pro rodiče.

ZÁVĚR

Stěžejním tématem bakalářské práce bylo začlenit netradiční výtvarné techniky do edukačního procesu v mateřské škole. Netradiční výtvarné činnosti a výtvarné činnosti obecně jsou v edukačním procesu často zařazovány doplňkově v rámci daného tématu. Velmi důležitý je i respekt k individualitě a výtvarnému projevu každého dítěte ve třídě. Dítě mělo mít dostatek času na to, aby se do činnosti ponořilo a nechalo tak pracovat představivost i fantazii. Netradiční výtvarné aktivity lze snadno přenést i do venkovního prostoru či na zahradu školy.

V teoretické části jsem definovala pojmy vztahující se k výtvarnému vyjadřování, popsala jednotlivé tradiční i netradiční techniky, které jsou využitelné v edukačním procesu v mateřské škole a objasnila postavení netradičních výtvarných technik v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Cílem aplikační části bylo vytvořit a v praxi konkrétní mateřské školy ověřit vzdělávací program, který byl nazván „*Netradiční výtvarné techniky v MŠ*“. Soubor devíti edukačních aktivit byl rozdělen do tří témat, realizován se skupinou dětí ve věku 5 – 7 let a následně evaluován.

Evaluace vzdělávacího programu probíhala dvojím způsobem. Jednak reflexí jednotlivých edukačních aktivit a také evaluací vedoucí učitelky, která byla při realizaci programu přítomna. Reflexe a evaluace byla prováděna z několika hledisek a to z hlediska adekvátnosti aktivity, reakce dětí, činnosti dětí, zhodnocení didaktických kategorií a cílů a z hlediska možnosti obměny aktivit. Evaluace vedoucí učitelky byla rozdělena na celkové zhodnocení dle stanovených kritérií a ještě na zhodnocení jednotlivých edukačních aktivit v rámci programu.

Z evaluace vyplynulo, že děti netradiční výtvarné techniky přijímaly kladně. V začátku činnosti se děti ujišťovaly, co a jak mají dělat, ale když pochopily, že je opravdu vše na jejich svobodném rozhodnutí dokázaly výtvarný úkol zpracovat zapojením vlastní aktivity. Ze zkušeností často vyplývá, že děti činnosti vykonávají na základě slovních instrukcí a rad učitelky. Výsledky evaluace, zhodnocení pozitiv a negativ programu a doporučení pro práci v mateřských školách je rozepsáno v praktické části práce. Plánování netradičních výtvarných technik kladou na učitele/učitelku v MŠ vyšší nároky na přípravu i časovou a prostorovou přizpůsobivost. Přestože mohou vznikat dílčí potíže se zaváděním netradičních postupů při výuce v MŠ, považuji je za důležitou součást edukačního procesu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Bauer, A. (1996). *Lexikon výtvarného umění*. Olomouc: Fin.
- Beard, L. (2012). *The art book: new edition* (2nd ed. (rev., expanded and audated). London: Phaidon Press.
- Beaty, J. J. (2017). *Skills for preschool teachers* (Tenth edition). Boston: Pearson.
- Gardošová, J., & Dujková, L. (2012). *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání* (Vyd. 2). Praha: Portál.
- Hazuková, H. (2011). *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- Helus, Z. (1995). *Jak dál ve vzdělávání učitelů*. Pedagogika 2/1995, roč. 45.
- Janík, T. (2005). *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání*. Brno: Paido.
- Kyriacou Ch. (2004). *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál.
- Lacová, K. (2003). *Výtvarná výchova netradičně* (Metodická příručka). Bratislava: Iuventa.
- Maňák, J. & Švec V. (2003). *Výukové metody*. Brno: Paido.
- Mayer, R., & Sheehan, S. (c1991). *The HarperCollins dictionary of art terms and techniques* (2nd ed.). New York, N.Y.: Harper Perennial.
- Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
- Roeselová, V. (2003). *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy* (přepřacované vydání). Praha: Univerzita Karlova.
- Roeselová, V. (c1996). *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah.
- Shanes, E. (2009). *Pop Art*. [online]. New York: Parkstone Press International. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=qUbYYQNYuJIC&printsec=frontcover&dq=pop+art&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi-zfaBsL3aAhVLJVAKH0IDRgQ6AEIKDAA#v=onepage&q=pop%20art&f=true>
- Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada.
- Slavíková, V, Hazuková, H. & Slavík J. (2010). *Výtvarné čarování : Artefiletika pro předškoláky a mladší školáky* (2., upravené (v SPL-Práce 1. vydání). Úvaly: Albra (redakce SPL-Práce).

- Smolíková, K. (2004). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický.
- Stadlerová, H. (2011). *Po O: východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita.
- Stadlerová H. (2010). *ZOP: zkušenost, odbornost, praxe v psychodidaktické přípravě učitele výtvarné výchovy v primárním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita.
- Stehlíková Babyrádová, H. (2014). *Výtvarný projev dítěte předškolního věku v jednadvacátém století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Syslová, Z. (2017). *Učitel v předškolním vzdělávání a jeho příprava na profesi*. Brno: Masarykova univerzita.
- Šmelová, E. (2010). Cíl v předškolním vzdělávání. In E. Svobodová a kol. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program* (s. 40 – 49). Praha: Portál.
- Ťuláková, K. (2011). Hravý je ten, kto sa rád hrá (příklady realizovaných výtvarných činností študentov učiteľska pre MŠ v rámci výučby predmetu Hra v živote dieťaťa). In H. Stadlerová a kol. *Po O: východiska a inspirace pro výtvarnou tvorbu dětí v předškolním vzdělávání* (s.85 – 103). Brno: Masarykova univerzita.
- Uždil, J. (2002). *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál.
- Valachová, D. (c2014). *Výtvarná tvorba dětí v materskej škole*. Stařeč: Infra.
- Vondrová, P. (2007). *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let* (Vyd. 2). Praha: Portál.
- Vondrová, P. (2006). *Tvoříme z věcí kolem nás: pop-art pro děti*. Brno: Computr [i.e.Computer] Press.
- Vondrová, P. (2005). *Pojetí výtvarné výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání*. [online]. Metodický portál RVP. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/238/pojeti-vytvarne-vychovy-v-ramcovem-vzdelavacim-programu-pro-predskolni-vzdelavani.html/>
- Watts, A. (2013). *Outdoor learning through the seasons: an essential, guide for the early years*. London: Routledge.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Např. Například.

MŠ Mateřská škola.

Apod. A podobně

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

ŠVP Školní vzdělávací program

TVP Třídní vzdělávací program

PC Notebook

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Charakteristika vzdělávacího programu

Tab. 2. Přehled edukačních aktivit

Tab. 3 Muchláz

Tab. 4 Frotáž

Tab. 5 Výroba ručního papíru

Tab. 6 Body – art

Tab. 7 Kresba v mouce

Tab. 8 Práce s odpadovým materiálem

Tab. 9 Empaketáž

Tab. 10 Kombinace technik – Les

Tab. 11 Kresba svíčkou

Tab. 12 Reflexe aktivity Muchláz.

Tab. 13 Reflexe aktivity Frotáž

Tab. 14 Reflexe aktivity Výroba ručního papíru

Tab. 15 Reflexe aktivity Body – art

Tab. 16 Reflexe aktivity Kresba v mouce

Tab. 17 Reflexe aktivity práce s odpadovým materiálem

Tab. 18 Reflexe aktivity Empaketáž

Tab. 19 Reflexe aktivity Kombinace technik - Les

Tab. 20 Reflexe aktivity Kresba svíčkou

Tab. 21 Evaluace vzdělávacího programu vedoucí učitelkou

Tab. 22 Pozitiva a negativa programu

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Malé desatero pro výtvarnou výchovu malých dětí (Uždil, 2002)

Příloha P II: Fotografie výtvarného centra ve třídě „Káčátka“

Příloha P III: Fotografie jednotlivých netradičních výtvarných děl vzniklých při realizaci

Příloha P IV: Souhlas s realizací a evaluací vzdělávacího programu v MŠ

PŘÍLOHA P I: MALÉ DESATERO PRO VÝTVARNOU VÝCHOVU MALÝCH DĚTÍ

Malé desatero pro výtvarnou výchovu malých dětí

1. Snažme se chápat výtvarný projev dítěte v souvislosti s celou jeho psychikou, s jejími obecnými funkcemi (vnímáním, myšlením, představováním) a mějme vždycky v patrnosti věk dítěte. Z toho vyplývá i naše povinnost respektovat zvláštnosti dětského zobrazení skutečnosti, nevidět v nich nesprávnosti a chyby jen proto, že dítě kreslí jinak než dospělý.
2. Všechno, co dítě nakreslí, namaluje nebo jinak vytvoří, berme proto vážně, chraňme se jak podceňování a ironie, tak přílišné chvály a přeceňování.
3. Dětský projev má hodnotu pouze tehdy, když není napodobením nebo není pozměněn zásahem dospělých. Neopravujeme nikdy, co dítě nakreslilo, nevytýkejme nedostatky ve výtvoru samém, ale hledejme je spíš v neúplnosti nebo schematičnosti těch představ, z nichž výtvor vznikl. Posuďme, zda úplnost a určitost představy odpovídá nebo neodpovídá věku dítěte, a teprve potom, když shledáme, že by tu bylo co doplnit, rozšířit a charakterizovat, pokusme se o to nenápadně v rozhovoru s dítětem. Jiné metody se podobají berlím, které bychom nabízeli zdravému – v tomto smyslu zejména nepředkreslujme, nedovolme dítěti kopírovat, neradíme mu při práci.
4. Každé téma, které si dítě zvolí, je zajímavé, nejen to, které se líbí nám nebo které vidíme často zobrazeno. Objevná práce dítěte začíná právě u výběru toho, co bude kreslit.
5. Ne každá kresba musí představovat něco určitého z předmětného okolí dítěte, nějakou věcnou představu; zobrazovat lze i pohyb, svůj smysl má i počmáraná plocha nebo pěkně rozvětvená barevná skvrna. Dětská představivost často předčí jeho zobrazovací schopnosti. I tvary, jejichž smysl nechápeme, mohou pro dítě znamenat zážitek z tvorby.
6. Je více činností, které mají výtvarný charakter – patří k nim třeba vytrhávání, spojování, kladení a hromadění, konstruování, ale už i samo vyhledávání tvarů (umělých nebo přírodních) pro jejich vzhled a zajímavost.
7. Dítě je správcem svého „majetku“ a brzy ať se naučí udržovat si své věci v pořádku. Můžeme mu to usnadnit tím, že mu vyhradíme dostatečný prostor k práci a k uložení nástrojů. Pocit odpovědnosti, který tak pěstujeme, představuje jeden ze zisků naší výchovy.
8. Sledujme vývoj dítěte – dobrý archiv jeho kreseb nám umožní vidět jeho výtvarný růst a potěší nás i po letech. Pro odborníka má takový archiv ovšem zcela zvláštní význam.

9. Dětská představivost a spolu s ní i záliba dát zážitkům výtvarnou formu (nakreslit anebo namalovat je) může mít podporu v dobrých obrázkových knížkách a ve výtvarném umění, se kterým se dítě setkává. Obrazy dospělých by se ovšem neměly stát pouhou „předlohou“ – u předškolního dítěte se to ani nestává.
10. Jestliže platí, že výtvarná činnost a její dobrý vývoj jsou obrazem celé výchovné atmosféry a dobré pohody, která dítě obklopuje, pak se kreslení, malování a jiné výtvarné činnosti nemohou stát povinností, ale spíše zajímavou zábavou. Hra a práce jsou v nich spojeny v té nejlákavější podobě. Dbejme, aby tomu tak bylo.

**PŘÍLOHA P II: FOTOGRAFIE VÝTVARNÉHO CENTRA VE TŘÍDĚ
„KÁČÁTKA“**

PŘÍLOHA P III: FOTOGRAFIE JEDNOTLIVÝCH NETRADIČNÍCH VÝTVARNÝCH DĚL VZNIKLÝCH PŘI REALIZACI

1. Téma Země – Muchláz (představivost)

2. Téma Země – Frotáž (přenos povrchů)

3. Téma Země – Výroba ručního papíru

4. Téma Lidské tělo – Body-art

5. Téma Lidské tělo – Kresba v mouce

6. Téma Lidské tělo – Práce s odpadovým materiálem

7. Téma Zima – Empaketáž

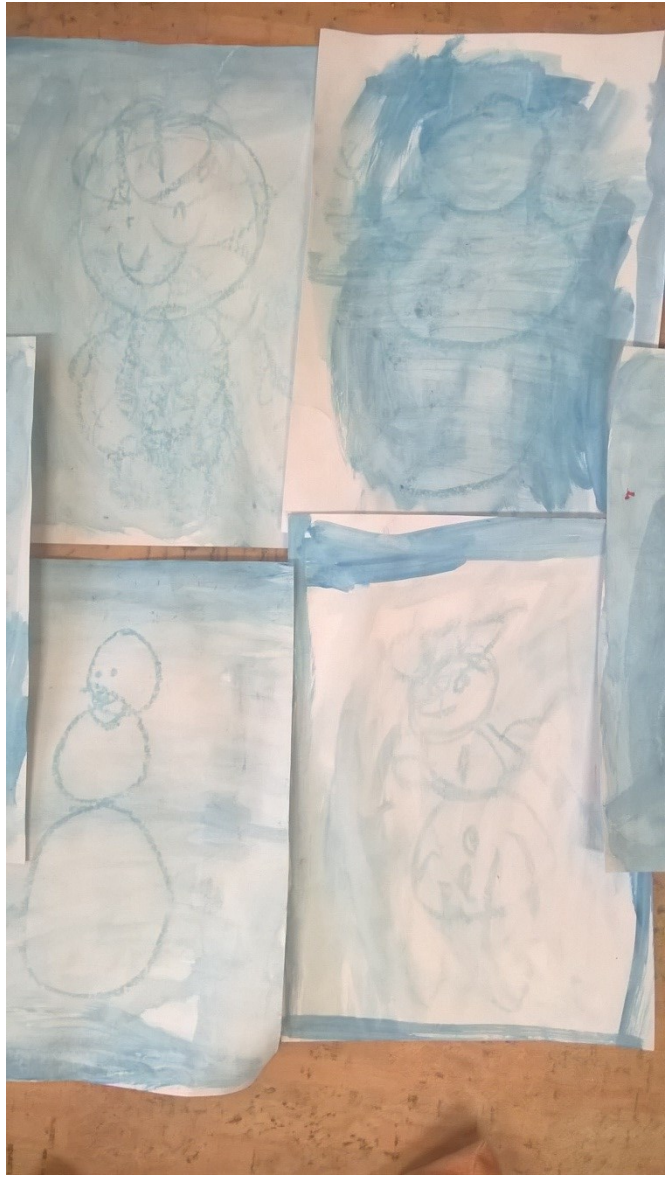

8. Téma Zima – Kombinace technik - Les (empaketaž, přírodní a odpadový materiál, kompozice prostorového díla)

9. Téma Zima – Kresba svíčkou (netradiční výtvarná pomůcka)

PŘÍLOHA P IV: SOUHLAS S REALIZACÍ A EVALUACÍ VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU V MŠ

Bc. Lucie Třináčtá
Přibická 777, 691 25 Vranovice

Monika Galbavá, DiS., vedoucí učitelka v MŠ
ZŠ a MŠ Vranovice, Školní 323, 691 25 Vranovice
Tel.: 730 151 125, 519 433 155

Vranovice, 29. 1. 2018

Žádost o umožnění realizace praktické části bakalářské práce

Vážená paní Galbavá,

žádám Vás, o umožnění realizace vzdělávacího programu zaměřeného na využití netradičních výtvarných technik, který je součástí mé praktické části bakalářské práce v rámci ukončení studia na UTB Zlín. Bakalářská práce má název Začleňování netradičních výtvarných technik do edukačního procesu v mateřské škole. Realizace vzdělávacího programu a jeho evaluace proběhne v období únor – březen 2018, ve třídě Káčátka se skupinou dětí ve věku 5 – 7 let.

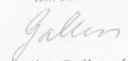
Děkuji za kladné vyřízení.

S pozdravem,

Bc. Lucie Třináčtá

Souhlasím s realizací bakalářské práce v MŠ Vranovice.

Základní škola a Mateřská škola Vranovice,
příspěvková organizace
Masarykova 178, 691 25 Vranovice
IC: 68729228
tel.: 519 433 155

Monika Galbavá, DiS.

Vedoucí učitelka